

ЧОРНОМОРСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПЕТРА МОГИЛИ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ
ТА АДМІНІСТРУВАННЯ
Кафедра публічного управління та адміністрування

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
ЗА ДРУГИМ РІВНЕМ ВИЩОЇ ОСВІТИ (МАГІСТР)
на тему: «ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ
ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ В УКРАЇНІ»

Виконала: студентка 6 курсу 637-з групи
галузі знань:

28 Публічне управління та адміністрування
спеціальності:

281 Публічне управління та адміністрування

Сюзева Олена Олександрівна

Керівник: кандидат наук з державного
управління, доцент

Шульга Анастасія Алімівна

Рецензент: доктор наук з державного
управління, професор

Ємельянов Володимир Михайлович

м. Миколаїв – 2022 рік

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ	6
1.1. Державна політика та домашнє насильство у категоріальному апараті науки публічного управління	6
1.2. Причини, форми та наслідки домашнього насильства	15
1.3. Завдання та принципи державної політики у сфері запобігання і протидії домашньому насильству	22
РОЗДІЛ 2. ОКРЕМІ АСПЕКТИ ВІТЧИЗНЯНОЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ І ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ	27
2.1. Нормативно-правове забезпечення державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству	27
2.2. Напрями державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству	35
2.3. Суб'єкти, які здійснюють заходи у сфері запобігання і протидії домашньому насильству	44
РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ В УКРАЇНІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ	54
3.1. Впровадження в Україні європейського досвіду попередження насильства в сім'ї	54
3.2. Модернізація правового механізму провадження державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству	62
ВИСНОВКИ	69
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	73
ДОДАТКИ	82

ВСТУП

Актуальність теми дослідження полягає у тому, що на сьогодні домашнє насильство стало соціально усвідомленою проблемою у багатьох державах, у тому числі і в Україні. Домашнє насильство є об'єктивним «індикатором» негативних тенденцій у суспільстві і все ще залишається поширеним «прокляттям», із яким вкрай необхідно потрібно боротись і викорінювати. Більш того, таке насилля є комплексною проблемою, вирішенням якої повинні займатися не лише органи публічної влади, а й представники громадськості.

Враховуючи це, світовою спільнотою, базуючись передусім на загально-гуманістичних принципах та зважаючи на відповідальність держав перед своїми громадянами, все активніше приділяється увага боротьбі міжнародного співтовариства із усіма проявами насилля. Сформувалося розуміння того, що недостатньо тільки карати винуватих осіб, необхідно також реабілітувати жертву насильства і працювати з особою, яка вчинила насильство, щоб уникнути повторення ситуації в майбутньому. Відповідно державна політика щодо подолання такого ганебного явища в суспільстві повинна включати комплекс дієвих й ефективних заходів.

Стан наукової розробки теми. Тема насильства, як сексуального, так і психологічного, фізичного чи економічного досліджується вже багато років, при цьому не лише в Україні, а й у всьому світі. З-поміж вітчизняних й іноземних дослідників можна назвати: Г.В. Атаманчука, І.А. Ботнаренка, Б. Гогвуда, К.А. Гурковську, К.В. Довгуня, Т.А. Забеліну, Г.І. Козирева, Б.К. Левківського, Р.Є. Токарчука. Окремі аспекти вітчизняної державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству відображені у працях: П.І. Біленка, В.І. Брутмана, П.О. Власова, В.В. Голіної, М.Г. Колодяжного, Ю.В. Лисюка, Т.М. Хомича, Т.В. Циганчука, Я.І. Юрківа та інших дослідників.

Метою роботи є дослідження державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству в Україні.

Зазначена вище мета досягається постановкою таких **завдань**:

- розглянути теоретичні засади державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству;
- охарактеризувати нормативно-правове забезпечення державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству;
- окреслити напрями державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству;
- визначити перелік суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері запобігання і протидії домашньому насильству;
- обґрунтувати необхідність впровадження в Україні європейського досвіду попередження насильства в сім'ї;
- сформулювати способи модернізації правового механізму провадження державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству.

Об'єктом роботи є суспільні відносини, що виникають у сфері запобігання та протидії домашньому насильству.

Предметом роботи є державна політика у сфері запобігання та протидії домашньому насильству.

Методи дослідження. Методологічну основу роботи складає сукупність загальнонаукових і спеціальних методів дослідження. Зокрема, для вирішення поставлених завдань у роботі використані такі методи, як аналіз, синтез, узагальнення, порівняння тощо. Безпосередньо формально-логічний метод було використано для визначення основних понять дослідження. Використання причинно-наслідкового аналізу дало змогу розглянути теоретичні засади державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству. На основі порівняльно-правового методу охарактеризовано нормативно-правове забезпечення державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству. За допомогою

системно-функціонального методу окреслено напрями державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, а також визначено перелік суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері запобігання і протидії домашньому насильству. Використання системно-аналітичного методу і дало змогу сформулювати способи удосконалення державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству в Україні на сучасному етапі. На основі логічного і діалектичного методів зроблено відповідні висновки.

Наукова новизна дослідження. Дана робота є самостійною науковою працею в галузі публічного управління, в якій автором отримано науково-обґрунтовані результати, що розкривають окремі аспекти вітчизняної державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству на сучасному етапі. Основні положення кваліфікаційної роботи, що визначають її наукову новизну, полягають: у систематизації причин і наслідків домашнього насильства; у формулюванні способів модернізації правового механізму провадження державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що отриманні результати спрямовані на удосконалення державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству в Україні на сучасному етапі. Результати проведеного дослідження можуть бути використані: в практичній діяльності керівників органів влади, що займаються питаннями запобігання і протидії домашньому насильству та в науково-дослідній діяльності для вироблення ефективних інструментів запобігання і протидії такому насильству.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, які об'єднують вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи складає 88 сторінок, основного тексту – 72 сторінки. Список використаних джерел налічує 78 найменувань. Робота містить 6 рисунків та 7 додатків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ

1.1. Державна політика та домашнє насильство у категоріальному апараті науки публічного управління

Сьогодні, як ніколи, поняття «політика» є одним із найбільш часто вживаних слів і водночас одним із найбільш неоднозначних термінів, що пов'язано зі складністю й багатогранністю її проявів. Одні науковці визначають політику як курс, напрям, на основі якого виробляються і приймаються рішення, заходи щодо формування і виконання різних завдань [52, с. 94]. Інші вважають, що політика – це система певних суспільних відносин, взаємодія класів, націй, держав між собою і з владою [77, с. 89].

Ми погоджуємося із позицією Л.А. Пал з приводу розуміння сутності поняття «політика», який даючи його загальне визначення пише, що в деяких випадках політика – це синонім позиції або ставлення, в інших – напрям дії. Спільним, на його думку, може бути визначення політики як дороговказу для тих, хто втілює її в життя, і тих, хто її дотримується [49, с. 21]. У свою чергу, М.І. Пірен трактує політику як вид діяльності по задоволенню довготривалих поточних інтересів соціальних груп [51, с. 15].

Сучасні вітчизняні науковці визначають політику як більш широке явище, а саме, як мистецтво управління людьми в суспільстві, організацію життя громадян, розподіл та перерозподіл ресурсів, підтримання порядку, збереження внутрішнього і зовнішнього миру чи, навпаки, ведення війни, контроль суспільства і людини [52, с. 93].

Ми вважаємо, що зазначені варіанти трактування політики не вичерпують багатоманітності її визначень, а лише відображають

найважливіші з них. Відповідно на основі викладеного, політику можна визначити як цілеспрямовану управлінську діяльність стратегічного рівня, яка пов'язана із прийняттям і реалізацією відповідних рішень у галузі взаємовідносин між різними суспільними групами, державами й народами та пов'язана із боротьбою за здобуття або утримання влади.

Якщо політика в цілому за своєї сутністю є більш широким поняттям, то державна політика є похідним від цього терміну і стосується певного кола питань, навколо визначення якої виникає багато суперечок. Це пов'язано з багатоаспектністю та багатогранністю цього явища. Як в зарубіжній, так і у вітчизняній теорії державного управління немає єдиного підходу до визначення поняття державної політики [50].

У найзагальнішому вигляді державну політику визначають як основні принципи, норми та діяльність зі здійснення державної влади. Зокрема, Л.А. Пал визначає державну політику як «напрям дії або утримання від неї, обрані державними органами для розв'язання певної чи сукупності взаємно пов'язаних проблем» [49, с. 22]. Доповнюючи Л.А. Пала, Р. Роуз ототожнює її із тривалою серією більш або менш відповідальних дій та їх узгодження з метою прийняття конкретного рішення [17, с. 4]. Інші західні дослідники Б. Гогвуд та Л. Ган зазначають, що державну політику необхідно відрізнити від щоденних рішень, які приймають державні органи [11, с. 34].

З-поміж наведених тверджень, ми погоджуємося з останнім із них, адже державна політика за своєю сутністю не обмежується лише прийняттям рішень, вона створює та розробляє відповідні механізми для прийняття рішень і їх подальшої реалізації. Державна політика, маючи цілеспрямований характер формує взаємодію між індивідами, групами та організаціями, які приймають і виконують рішення та встановлює складні взаємозв'язки між ними. Окрім того, варто також зазначити, що державна політика не завжди поширюється на все суспільство, вона часто регулює лише певні сфери, тобто передбачає вплив на визначене коло суспільних питань або суспільну групу. Відповідно, державною називається вона завдяки своєму походженню.

Державна політика – це не завжди дії, це також утримання від них. Не в усіх, безперечно, випадках, не в усіх періодах історичного розвитку й не в усіх сферах суспільного життя потрібне активне втручання держави. Інколи необхідною є продумана і – часом – небезболісна «робота над помилками». У тому числі й на основі ґрунтовних наукових досліджень, зокрема процедур моніторингу та оцінювання в тій чи іншій сфері суспільного життя. Тобто політика може складатися з переліку того, що не робиться і не повинно робитися, а не лише з того, що має бути зроблене [49, с. 27-28].

У підручнику «Державна політика і управління» за редакцією Л.В. Сморгунова ми знаходимо визначення державної політики як «політичного процесу управлінського впливу головним чином інститутів виконавчої влади держави на основні сфери суспільства, що спирається на безпосереднє застосування державних владних повноважень як під час розробки, так і під час здійснення стратегії і тактики регулювального та організаційного впливу на всі компоненти й аспекти функціонування та розвитку економіки, соціальної сфери й інших підсистем суспільства шляхом розміщення ресурсів, розподілу, перерозподілу суспільних благ та інших заходів» [15, с. 67].

Коротко характеризує державну політику Г.В. Атаманчук, визначаючи її як сукупність цілей та завдань, які практично реалізуються державою, і засобів, що використовуються при цьому [1, с. 57]. Тож, з огляду на це, можна стверджувати, що державну політику слід також розглядати і як один із видів державно-управлінської діяльності.

Враховуючи зазначене, хотілося б звернути увагу на те, що у дослідженнях всіх цих вчених поняття «державна політика» не обмежується лише діями одного суб'єкта в особі держави, а вміщує дії всіх суб'єктів політичної системи, які мають відношення до предмету справи і можуть посприяти розв'язанню конкретної проблеми чи пропозиції. При цьому для української науки більш характерним є розуміння цього поняття, яке вміщує майже всі аспекти управління країною. Так, наприклад, О.Л. Валевський

вважає, що державною політикою є такі дії органів державної влади з вирішення проблем, які найоптимальніше сприяють реалізації інтересів суспільства. Інакше кажучи, це діяльність, націлена на вирішення проблем суспільного розвитку [8, с. 21]. Такої ж думки дотримуються і В.Д. Бакуменко та П.І. Надолішній [2, с. 35]. Більш ширшим і повним є визначення цього терміну наведене В.Є. Романовим: «державна політика – це відносно стабільна, організована та цілеспрямована діяльність або бездіяльність уряду стосовно певної проблеми або предмета розгляду, яка здійснюється ним безпосередньо або опосередковано через уповноважених агентів і впливає на життя суспільства» [71, с. 12].

Хотілося б зазначити, що всі наведені вище положення не є дефініціями поняття «державна політика», адже не дають цілісного уявлення про її сутність. Вони є її характеристиками, які допомагають зрозуміти суть і призначення державної політики, виокремивши її складові частини. Склавши їх разом, ми зможемо отримати цілісну картину цього багатоаспектного явища і визначити його як відносно стабільну, організаційну й цілеспрямовану дію або бездію, що містить конкретні рішення щодо розв'язання проблем або їх сукупності і є відповіддю на суспільні потреби (див. Рис. 1.1).

Рис. 1.1. Багатогранність сутності державної політики

Державна політика розробляється з урахуванням багатьох обставин та умов найвищими органами державної влади за участю інших суб'єктів політики – партій, громадських організацій, університетів і дослідницьких центрів, впливових діячів бізнесу, культури і науки [17, с. 4]. Всі вони відіграють найважливішу роль у її здійсненні. Таким чином, створюється, так би мовити, «залізний трикутник», що об'єднує всіх учасників, у якому кожний відіграє відведену йому роль, виконуючи певні функції. Разом вони можуть значно впливати на розробку та реалізацію державної політики у певній сфері, відстоюючи власні інтереси [50].

Отже, державна політика має складний багатогранний характер і виступає підсумком великої кількості програм, законодавчих дій та організаційних взаємодій. Це реакція держави на конкретні проблеми суспільства, або груп у цьому суспільстві (громадян, неурядових організацій тощо). Вона покликана вирішувати суспільні проблеми, шляхом погодження інтересів, знаходження консенсусів, необхідних для стабільності суспільства.

Щодо поняття «домашнє насильство», то на сьогодні відсутнє єдине й універсальне його визначення. До того ж, науковцями і практиками паралельно використовуються такі терміни як: «домашнє насильство», «сімейне насильство», «гендерне насильство», «побутове насильство» тощо.

Вітчизняні й іноземні дослідники трактують насильство по-різному, асоціюючи його із певним впливом (фізичним чи психологічним) на організм людини. В Енциклопедії політичної думки зазначено, що «насильство – це завдання людям шкоди шляхом убивства, калічення чи завдання болю» [20, с. 345]. У вітчизняному тлумачному словнику Особливої частини кримінального законодавства насилля трактується як «фізичний вплив на організм потерпілого, що полягає в нанесенні удару, позбавленні чи обмеженні особистої свободи, заподіяння тілесних ушкоджень різного ступеня тяжкості чи навіть смерті» [42, с. 73-74].

За визначенням Г.І. Козирева, насильство – це «нанесення будь-якого збитку (фізичного, морального, психологічного, ідеологічного тощо) або

будь-які форми примусу відносно інших індивідів або груп» [28, с. 85]. Схожу позицію висловила І.С. Клецина, наголошуючи на тому, що під будь-яким насиллям необхідно розуміти прояв агресивності в міжлюдських стосунках [25, с. 32].

Більш розширене тлумачення цього терміна свого часу надав Р.Е. Токарчук, стверджуючи, що насильство є «навмисним застосуванням фізичної сили або влади, що реалізоване у вигляді погрози, спрямоване проти себе, проти іншої особи, групи осіб або громади, результатом якого є (або є високий ступінь імовірності цього) тілесні ушкодження, смерть, психологічна травма, відхилення в розвитку або різного роду несприятливі наслідки» [73, с. 28]. З позицією цього вченого ми повністю не погоджуємося, оскільки насилля, як суспільно небезпечне явище, може проявитися у безпосередньому застосуванні кривдником фізичної сили, що не завжди реалізується виключно погрозою її заподіяння іншим особам, та може не мати видимих (явних) фізичних наслідків для самої жертви. І, навпаки, словесні образи, залякування, психологічний тиск, погрози здійснюються без прямого фізичного контакту кривдника з жертвою, однак при цьому може бути заподіяна значна шкода її психічному здоров'ю.

Серед вітчизняних науковців присутні твердження, що насилля варто розглядати у декількох аспектах: 1) як фізичний чи психічний вплив на іншу людину; 2) як спосіб вчинення злочину; 3) як ціль, а не засіб вчинення діяння [74].

Отже, насильство – це «примусова впливова дія, спрямована проти іншої особи всупереч її волі, посягання на свободу волі іншої особи, коли її примушують робити те, чого вона не хоче робити та завдають цій особі такими діями шкоду (фізичну, моральну тощо)» (див. Рис. 1.2) [6, с. 39].

Будь-яке насильство порушує значну кількість прав людини, починаючи від права на рівний захист перед законом, права на захист від гендерної дискримінації, права не піддаватися жорстокому ставленню; права

на життя та фізичну недоторканність і закінчуючи права на найвищі стандарти фізичного і психічного здоров'я [36].

Рис. 1.2. Ознаки насильства

Вірогідність отримати травму від близької людини, як стверджує А.В. Мірошніченко, іноді набагато вища, ніж від незнайомої особи. Адже дуже багато людей зіштовхуються із тим, що вдома, за зачиненими дверима, їх чекає приниження, ізоляція від друзів і родичів чи знайомих, реальні фізичні ушкодження чи загроза їх отримання, сексуальне примушення або знущання [40]. Все це приклади домашнього насильства, яке включає також подружні фізичні і сексуальні образи, нанесення тілесних ушкоджень, психологічний тиск, агресія, жорстоке ставлення до дітей, а також інших осіб, котрі відносяться до вразливої групи людей тощо.

Домашнє насильство – це ситуації, що постійно повторюються, коли один із членів сім'ї контролює або намагається повністю підпорядкувати іншого, що врешті призводить до психологічної, соціальної, економічної, сексуальної чи фізичної шкоди одному або декільком членам сім'ї [26, с. 78]. Як влучно підкреслила свого часу Т.А. Забеліна: «домашнє насильство – це

повторюваний зі збільшенням частоти цикл фізичних, сексуальних, словесних, емоційних та економічних образ стосовно своїх близьких з метою набуття над ними влади й контролю» [22, с. 54].

У свою чергу, В.І. Брутман, думку якого ми поділяємо, зазначає, що домашнє насильство – це «будь-яка форма фізичного, сексуального чи психологічного насильства, яка загрожує безпеці або здоров'ю членів сім'ї з боку інших членів сім'ї» [7, с. 34]. Вважаємо, що у цьому визначенні не лише розкривається сутність поняття «насилля», а й окреслюються його можливі форми, що, на наш погляд, тісно взаємопов'язані між собою та можуть витікати одна з іншої.

Якщо говорити про законодавче визначення досліджуваного поняття, то в Законі України «Про попередження насильства в сім'ї» від 15 листопада 2001 р. № 2789-III мова йшла про насилля в сім'ї, натомість вже у новому Законі «Про запобігання та протидію домашньому насильству» від 7 грудня 2017 р. № VIII, використовується словосполучення «домашнє насильство».

Відповідно до першого Закону насильство в сім'ї – це «будь-які умисні дії фізичного, сексуального, психологічного чи економічного спрямування одного члена сім'ї по відношенню до іншого члена сім'ї, якщо ці дії порушують конституційні права і свободи члена сім'ї як людини та громадянина й завдають йому моральну шкоду, шкоду його фізичному чи психічному здоров'ю [65]. Із цього визначення слідує, що насильство в сім'ї може бути вчинено виключно членом сім'ї. Відповідно у випадках вчинення актів насильства по відношенню до один одного між колишнім подружжям, якщо вони розлучені, але продовжують мешкати в одному помешканні, на них не поширюється законодавство про попередження насильства в сім'ї, оскільки вони не вважаються членами однієї сім'ї. Проте, якщо в цій ситуації постраждалими є спільні діти, такі дії можуть розцінюватися як насильство в сім'ї (дії одного з колишнього подружжя стосовно іншого у присутності дітей можуть бути розцінені як психологічне насильство в сім'ї, якщо воно завдало душевних страждань неповнолітній особі). Те ж саме стосується й інших колишніх членів сім'ї [44, с. 13].

Така позиція законодавця, на переконання Б.К. Левківського, викликає подив, особливо з огляду на економічний стан широкого загалу населення, оскільки після припинення шлюбу значна кількість осіб залишається надалі жити в одному помешканні [35, с. 171].

Новий Закон України розширює коло суб'єктів, котрі можуть вчиняти насильницькі дії і безпосередньо визначає, що домашнім насильством є «діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь» [55].

Враховуючи вищевикладене можна виділити наступні ознаки домашнього насильства:

- суб'єктами є рідні та близькі люди;
- повторюваність, циклічність насильницьких дій;
- тривалість у часі;
- наявність різного роду залежності між кривдником і жертвою (матеріальна, емоційна);
- висока латентність (прихованість) насилля;
- низький показник покарання винних судом (насильство зазвичай вчиняється без свідків, тому важко довести його вчинення; потерпілі часто забирають заяву про вчинення злочину з різних причин (наприклад, докори сумління, що покарають рідну людину; страх, що стане ще гірше тощо));
- насильницькі дії часто вчиняється під дією алкоголю, наркотичних чи психотропних речовин;
- часте поєднання різних видів насильства;
- порушення особистих прав і свобод особи [38, с. 32].

Отже, домашнім насильством є будь-які умисні дії фізичного, сексуального, психічного чи економічного спрямування однієї особи по відношенню до іншої особи, які перебувають/не перебувають у родинних відносинах та спільно проживають/проживали однією сім'єю, якщо ці дії порушують конституційні права і свободи та наносять постраждалій особі шкоду її фізичному чи психічному здоров'ю. У більшості випадків такі протиправні дії супроводжуються актами агресії, приниження та жорстокої поведінки. Інакше кажучи факт вчинення такого насильства, що має системну основу і складається із послідуєчих один за одним інцидентів, завжди пов'язане з особливостями сімейних стосунків.

Враховуючи вищевикладене можна зробити висновок, що державна політика у сфері запобігання та протидії домашньому насильству являє собою діяльність органів публічної влади, яка направлена на розв'язання існуючих у суспільстві проблем, що призводять до виникнення домашнього

насильства, збереження фізичного і психічного здоров'я, соціального і морального благополуччя населення, шляхом розробки, нормативного закріплення і впровадження державних цільових програм, а також реалізації відповідних організаційно-політичних, соціально-економічних, правових, наукових і медико-психологічних заходів.

1.2. Причини, форми та наслідки домашнього насильства

Згідно і різними статистичними даними понад 3 млн українських дітей щороку є свідками насильства у сім'ї або є їхніми вимушеними учасниками, а майже 70% жінок піддаються різним формам знущань і принижень. Щорічно близько 1,5 тис. жінок, і ця тенденція збільшується за останні три роки, помирають від рук власних чоловіків. Діти скривджених матерів у 6 разів схильніші до суїциду, а 50% – до зловживань наркотиками. Майже 100% матерів, які зазнали насильства, народили хворих дітей – переважно з неврозами, заїканням, енурезами, церебральним паралічем, порушенням психіки [39].

Статистика свідчить, що здебільшого постраждалими від домашнього насильства є люди похилого віку, діти та жінки. Опитування останніх, свідчить, що серед ключових причин знущання над ними стали: алкоголізм або пияцтво когось із членів родини; безкарність, невизнання законом насильства в родині злочином (опитування проводилося до прийняття нового закону); більше половини опитаних (54,3%) відзначили, що великий вплив на формування агресивної поведінки справляє виховання батьків, а також жорстокість, пережита або бачена ще у дитинстві [76, с. 61].

Варто зауважити, що основні причини вчинення домашнього насильства криються у психологічній природі як кривдника, так і самої жертви. Щодо поведінки останніх, то серед причин того, що постраждалі не

звертаються до правоохоронних органів, є страх помсти з боку «тирана», страх знечестити власну сім'ю, відчуття особистої вини, почуття сорому, низька самооцінка, самопожертва заради дітей, фінансово-економічна чи психологічна залежність тощо.

На сьогодні науковці визначили багато різноманітних факторів та обставин, з якими пов'язується виникнення домашнього насильства – від наявності психічних порушень у суб'єкта насильства до впливу соціально-культурних цінностей і соціальної організації. Основні суперечки розгорнулися між послідовниками психологічних теорій і дослідниками соціальної причинності. Психологи констатували, що на збільшення кількості випадків насильства впливають розчарування, агресивність, невміння керувати інстинктами, алкоголізм і психопатія. Прихильники теорії соціальної причинності сконцентрували свою увагу на культурних нормах, що провокують жорстоке поведіння, на патріархальній соціальній структурі, де домінує роль чоловіків [78, с. 185].

Насильство в сім'ї відбувається у всіх прошарках суспільства, незалежно від релігії, раси, сексуальних вподобань, професійного та освітнього рівня. Жоден чинник окремо не здатен пояснити, чому одна людина поводиться агресивно, а інша – ні. Насильство – це результат складної взаємодії багатьох факторів, розповсюдженими з яких є: низький рівень освіти, жорстоке поведіння в дитинстві, насильство у відносинах між батьками, антисоціальний розлад особистості, вживання алкоголю, різноманіття статевих відносин, ревності, терпимість до насильства і гендерній нерівності, колишній досвід насильства, розбіжності між членами подружжя і незадоволеність у подружньому житті, труднощі в спілкуванні між партнерами тощо [48, с. 8].

Загалом, з-поміж чинників, що провокують вчинення домашнього насильства як з боку кривдника, так і з боку самої жертви можна виокремити:

- соціальний стрес, подолати який власними силами іноді надзвичайно складно. При цьому постійне роздратування можна пояснити

хронічним занепокоєнням невирішеними проблемами і вимогами, що висуває суспільство, розбіжністю між бажаннями і реальними можливостями;

- пропагування у засобах масової інформації насильства, як допустимої, а іноді й виправдовувальної моделі поведінки;

- відсутність усвідомленого батьківства, сімейних цінностей у суспільстві, позитивної моделі сімейного життя на засадах гендерної рівності, сімейного виховання на основі прав дитини;

- наявність матеріальних нестатків і відсутність гідних умов життя, а також економічна залежність і безробіття;

- відсутність культури належної поведінки – правової, моральної, громадянської, естетичної, економічної, трудової або, навпаки, наявність різних стереотипів поведінки, суть яких полягає, насамперед, у гендерній нерівності;

- ставлення до насильства як до виключно внутрішньо-сімейної проблеми, а не як до негативного суспільного явища, що може суттєво завдати шкоди фізичному і психологічному здоров'ю жертви насилля; ставлення до членів сім'ї як до особистої власності; недостатня правова свідомість й обізнаність;

- недостатній пріоритет проблем сім'ї та гендерної рівності (наприклад, відсутність уваги до батьківства і самих чоловіків як повноцінних членів сім'ї);

- низький рівень репродуктивної культури у населення та відповідального батьківства;

- збільшення кількості випадків алкогольної та наркотичної залежності та хвороби нервової системи серед членів сімей тощо.

Враховуючи зазначене усі причини, що тим чи іншим чином можуть призвести до домашнього насильства та впливають одна з одної, можна згрупувати таким чином, як зображено на Рис. 1.3.

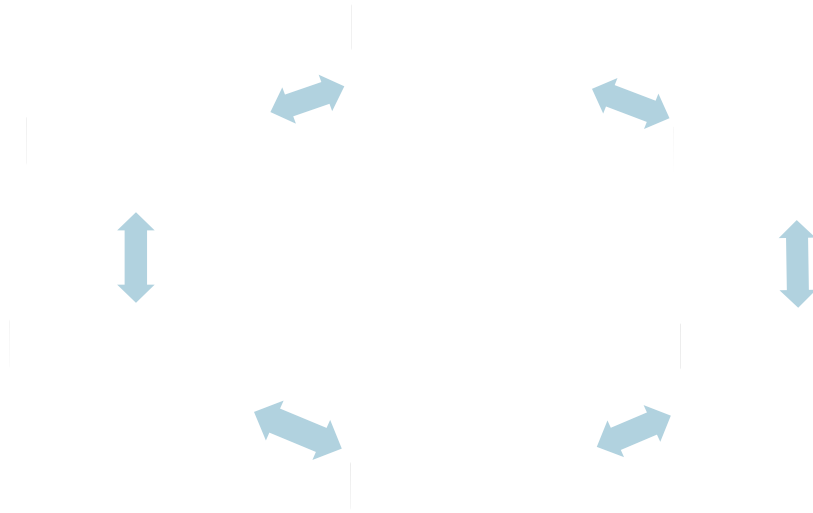

Рис. 1.3. Групи причини, що призводять до здійснення домашнього насильства

Новацією для вітчизняної правозахисної практики у сфері протидії насилля є закріплення на законодавчому рівні чітких форм домашнього насильства. Відповідно до ст. 1 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» домашнє насильство може бути:

- економічним – «умисне позбавлення житла, їжі, одягу, іншого майна, коштів чи документів або можливості користуватися ними, залишення без догляду чи піклування, перешкоджання в отриманні необхідних послуг з лікування чи реабілітації, заборону працювати, примушування до праці, заборону навчатися та інші правопорушення економічного характеру»;

- психологічним – «словесні образи, погрози, у тому числі щодо третіх осіб, приниження, переслідування, залякування, інші діяння, спрямовані на обмеження волевиявлення особи, контроль у репродуктивній сфері, якщо такі дії або бездіяльність викликали у постраждалої особи побоювання за свою безпеку чи безпеку третіх осіб, спричинили емоційну невпевненість, нездатність захистити себе або завдали шкоди психічному здоров'ю особи»;

- фізичним – «ляпаси, стусани, штовхання, щипання, шмагання, кусання, а також незаконне позбавлення волі, нанесення побоїв, мордування, заподіяння тілесних ушкоджень різного ступеня тяжкості, залишення в

небезпеці, ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані, заподіяння смерті, вчинення інших правопорушень насильницького характеру»;

- сексуальним – «будь-які діяння сексуального характеру, вчинені стосовно повнолітньої особи без її згоди або стосовно дитини незалежно від її згоди, або в присутності дитини, примушування до акту сексуального характеру з третьою особою, а також інші правопорушення проти статевої свободи чи статевої недоторканості особи, у тому числі вчинені стосовно дитини або в її присутності» [55].

Підкреслимо, що ці чотири форми домашнього насильства можуть проявлятися по-різному і мають притаманні тільки їм ознаки, за допомогою яких можна відрізнити один вид насильства від іншого (див. Додатки А і Б).

Незважаючи на те, яка саме форма насилля була застосована до жертви, наслідки від таких дій є жахливими, а іноді просто катастрофічними, що одночасно впливають на постраждалу особу, самого кривдника і на все суспільство загалом. Ці наслідки можуть проявлятися одразу («прямі») або через деякий час («віддалені»). Відповідно прямими наслідками для жертв насильства можуть бути: фізичні травми й ушкодження різного ступеня; інфекції, що передаються статевим чи іншим шляхом (наприклад, через кров); гострі психічні порушення (страх, тривога, гнів), які можуть проявлятися у прагненні кудись тікати, сховатися або навпаки – глибокій загальмованості, зовнішній байдужності, відчуженості, відлюдкуватості. У свою чергу, віддаленими наслідками домашнього насильства є серйозні порушення фізичного і психічного здоров'я, а саме: інвалідність; розлади харчування і сну; депресія, фобії і панічні розлади; різноманітні психосоматичні захворювання (хронічні захворювання легень, хвороби печінки, ішемічна хвороба серця, ожиріння тощо); вживання алкоголю, наркотичних чи психотропних речовин; небезпечна сексуальна поведінка; проблеми репродуктивного здоров'я (сексуальна дисфункція, небезпечні/невиліковні інфекції, що передаються статевим шляхом,

безпліддя або навпаки небажана вагітність, ускладнення в період вагітності/викидень тощо); передчасна смерть (наприклад, самогубство, через інфекційні хвороби або вживання алкоголю, наркотичних чи психотропних речовин) та ін. [24, с. 15-16].

Окремо хотілося б зазначити про негативний вплив домашнього насильства безпосередньо на дітей. Так, наприклад:

- у жінок, які були піддані фізичному насиллю у період їх вагітності, на 25% збільшується ймовірність народження дітей із малою масою тіла, різними вадами чи захворюваннями (неврози, заїкання, енурез, церебральний параліч тощо) та вдвічі збільшується ймовірність викидня;

- діти, які стали свідками домашнього насильства схильні до цілого ряду емоційних і поведінкових проблем, включаючи тривогу, депресію, погані успіхи у школі, низьку самооцінку, непослух, нічні кошмари і скарги на фізичне здоров'я, а також у 6 разів частіше намагаються вчинити самогубство;

- спостереження за домашнім насильством є одним із визначальних факторів вчинення підліткових правопорушень та подальшої криміналізації у зрілому віці (74% злочинів проти особи, скоєні людьми, які виховувалися у сім'ях, де було домашнє насильство);

- діти, по відношенню до яких було вчинене домашнє насильство ймовірно на 50% будуть вживати алкогольні напої, наркотичні чи психотропні речовини, а ніж ті діти, які такому насиллю не піддалися;

- втеча дітей з дому;

- хлопчики, які стали свідками домашнього насильства по відношенню до своїх матерів, у зрілому віці у 55% випадках будуть бити своїх партнерок та ображати власних або чужих дітей;

- відсутність належного піклування про власних дітей з боку матері, яка є жертвою насильства. Зокрема, це відчуженість або ворожість у ставленні матері до своїх дітей [24, с. 16].

Окрім завдання фізичної та психологічної шкоди здоров'ю жертвам та свідкам домашнього насильства, таке насильство завдає удару й по економічному стані як самих постраждалих і їх членів сімей, так і всієї держави, що прямо пов'язано зі втратою продуктивності, непрацездатністю, інвалідністю, зниженням якості життя, передчасною смертю, а також із утриманням правоохоронних органів та інших служб, сферою діяльності яких є запобігання та протидія насильству.

Так, наприклад, за результатами дослідження Фонду народонаселення ООН, щорічні економічні втрати України внаслідок домашнього насильства, сягають до 208 млн дол., з них: 2,4 млн дол. – це втрати через непрацездатність; 1,5 млн дол. – втрати, зумовлені передчасними смертями жінок працездатного віку; 0,8 млн дол. – витрати на соціальні послуги; 10,1 млн дол. – витрати на забезпечення діяльності правоохоронних органів та системи правосуддя у випадку реагування на таке насильство; 3,3 млн дол. – особисті збитки потерпілих, витрати на спеціалізовані послуги та послуги охорони здоров'я (див. Додаток В). До речі, у країнах Європи обсяг коштів, які суспільство втрачає внаслідок домашнього насильства значно більший, ніж в Україні. За підрахунками Європейського інституту гендерної рівності, щорічні наслідки насильства тільки щодо жінок у Великобританії становлять до 28 млрд євро на рік, у Латвії – 915,2 млн євро на рік, в Естонії – 593,1 млн євро, а у Литві – 1,34 млрд євро [19].

Отже, домашнє насильство – це негативне соціальне явище, виникнення якого може спровокувати: стрес, розбіжності у вихованні дітей, грошові труднощі, незабезпеченість житлом, погані побутові умови, проблеми сексуального характеру, вагітність, безробіття, необхідність у тривалій медичній допомозі, алкоголічна чи наркотична залежність тощо. Таке насильство може набувати економічної, фізичної, сексуальної чи психологічної форми. Наслідками від вчинення домашнього насильства є: завдання фізичної, психологічної та матеріальної шкоди, що одночасно

впливають на постраждалу особу, самого кривдника і на все суспільство загалом. Ці наслідки можуть проявлятися одразу або через певний час.

1.3. Завдання та принципи державної політики у сфері запобігання і протидії домашньому насильству

На сьогодні відповідно до чинного законодавства та викликів сьогодення основними завданнями вітчизняної державної політики у сфері запобігання і протидії домашньому насильству є:

1) визначення стану та з'ясування причин і передумов виникнення і поширення домашнього насильства;

2) підвищення рівня поінформованості населення про форми, прояви, причини і наслідки домашнього насильства, а також про можливі законні заходи щодо запобігання і протидії домашньому насильству;

3) сприяння розумінню суспільством природи домашнього насильства, його непропорційного психологічного і фізичного впливу на жінок і чоловіків, особливо на осіб з інвалідністю, вагітних жінок, дітей, недієздатних осіб та осіб похилого віку;

4) формування в суспільстві принципово нетерпимого ставлення до насильницьких моделей поведінки, стійкого небайдужого ставлення до постраждалих осіб від насильницьких дій (насамперед, дітей), усвідомлення домашнього насильства не як допустимої норми, а як реальне порушення конституційних прав людини;

5) викорінення дискримінаційних уявлень про чітке розподілення соціальних ролей та обов'язків між жінками і чоловіками, а також будь-яких звичаїв і традицій, віросповідання, що на них ґрунтуються;

б) заохочення усіх членів суспільства, перш за все, чоловіків і хлопців, до активного сприяння у запобіганні будь-яких форм прояву домашнього насильства [55].

Державна політика у сфері запобігання і протидії домашньому насильству ґрунтується на чітко визначених законодавством засадах, з-поміж яких можна виокремити такі принципи як: пріоритет життя і здоров'я людини; повна відповідальність кривдника; принцип комплексного підходу до розв'язання питань, що провокують виникнення різних форм домашнього насильства; гарантування постраждалим особам безпеки та основоположних прав і свобод людини і громадянина; дотримання принципу забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків під час здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству; визнання суспільної небезпеки домашнього насильства тощо (див. Додаток Г). Відповідно виходячи із цих принципів ми можемо говорити про те, що ключовим завданням держави є захист і збереження життя і здоров'я людини (як фізичного, так і психологічного). При цьому залежно від того яка політика провадиться в країні, прямо залежить можливість вільного розвитку особистості. Однак, варто констатувати, що ту політика, яку здійснює наша держава у сфері запобігання і протидії домашньому насильству, є недостатньо дієвою, порушуються основні її принципи (часто самими представниками влади).

Окрім того, будь-які заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насиллю повинні здійснюватися без жодної дискримінації. При цьому звичаї, релігійні переконання, віросповідання, традиції не можуть розглядатися як виправдання будь-яких форм домашнього насильства чи бути підставою для звільнення кривдника від юридичної відповідальності [55].

У разі, якщо від домашнього насильства постраждала дитина – особа до 18 років, то будь-які дії, що вчиняються по відношенню до неї (захист від такого насилля та усунення можливих наслідків, котрі ним спричинені), ґрунтуються на принципах, визначених Конвенцією ООН про права дитини,

Конвенцією Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства, Європейською конвенцією про здійснення прав дітей та відповідними законодавчими актами України у сфері захисту прав дитини [55].

Якщо ми говоримо про таку складову державної політики у сфері запобігання і протидії домашньому насильству як боротьба із насиллям, то діяльність держави в особі відповідних правоохоронних і правозахисних органів влади має базуватися на таких принципах як:

Рис. 1.4. Принципи державної політики у сфері запобігання і протидії домашньому насильству щодо боротьби із ним

Отже, ключовими завданнями державної політики у сфері запобігання і протидії домашньому насильству є насамперед, виявлення та усунення умов, що сприяють або можуть сприяти виникненню різних форм домашнього насильства, а також запобігання спробам їх створити; захист і збереження життя і здоров'я людини та гарантування дотримання особистих прав, що закріплені в Конституції України. Також діяльність держави спрямована на формування в суспільстві нульової толерантності до будь-яких проявів не лише домашнього насилля, а й будь-якого іншого. Така політика ґрунтується на загальних і спеціальних принципах, що розкривають її сутність та

окреслюють пріоритетні напрями діяльності органів влади у сфері запобігання і протидії домашньому насильству.

Висновки до Розділу 1

З позиції науки публічного управління, державна політика являє собою комплекс заходів, що направлені на вирішення суспільні проблеми, шляхом погодження інтересів, знаходження консенсусів, необхідних для стабільності суспільства. Така політика, як реакція держави, має складний багатогранний характер і виступає підсумком великої кількості програм, законодавчих дій та організаційних взаємодій.

Домашнім насильством є будь-які умисні дії фізичного, сексуального, психічного чи економічного спрямування однієї особи по відношенню до іншої особи, які перебувають/не перебувають у родинних відносинах та спільно проживають/проживали однією сім'єю, якщо ці дії порушують конституційні права і свободи та наносять постраждалій особі шкоду її фізичному чи психічному здоров'ю. Причинами виникнення такого насилля є: стрес, розбіжності у вихованні дітей, грошові труднощі, незабезпеченість житлом, погані побутові умови, проблеми сексуального характеру, вагітність, безробіття, необхідність у тривалій медичній допомозі, алкоголічна чи наркотична залежність тощо. Домашнє насильство проявляється в одній із чотирьох форм, наслідками від вчинення якого може бути: завдання фізичної, психологічної та матеріальної шкоди. Ці наслідки одночасно впливають на постраждалу особу, самого кривдника і на все суспільство загалом.

Ключовими завданнями державної політики у сфері запобігання і протидії домашньому насильству є; виявлення та усунення умов, що сприяють або можуть сприяти виникненню різних форм домашнього насильства, а також запобігання спробам їх створити; захист і збереження

життя і здоров'я людини та гарантування дотримання особистих прав, що закріплені в Конституції України; формування в суспільстві нульової толерантності до будь-яких проявів насилля. Така політика ґрунтується на загальних і спеціальних принципах, що розкривають її сутність та окреслюють пріоритетні напрями діяльності органів влади у сфері запобігання і протидії домашньому насильству.

РОЗДІЛ 2

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ВІТЧИЗНЯНОЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ

2.1. Нормативно-правове забезпечення державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству

Обравши курс на євроінтеграцію, Україна, як держава-учасник міжнародних договорів, взяла на себе зобов'язання щодо дотримання та захисту прав людини. Невід'ємною складовою таких прав є заборона будь-яких форм насильства, у тому числі такого, яке вчиняється на ґрунті сімейних відносин [3, с. 7]. Надважливим кроком у цьому напрямі стало прийняття наприкінці 2017 р. Законів України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» та «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами», у зв'язку із чим Закон «Про попередження насильства в сім'ї» втратив чинність, а до Кримінального кодексу було внесено суттєві зміни і доповнення [54].

Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» включає положення, які відповідають міжнародним стандартам протидії насильству, забезпечують комплексний підхід до запобігання будь-яким формам насильства стосовно жінок, профілактику насильства та розширюють коло суб'єктів, на яких розповсюджується дія цього Закону (подружжя чи колишнє подружжя або інші особи, з якими кривдник перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах тощо). У Законі передбачено додаткові заходи, спрямовані на створення запобіжних і захисних механізмів боротьби з усіма формами насильства за ознакою статі: домашнє насильство, сексуальне насильство, переслідування, сексуальні домагання, примусові шлюби, каліцтва жіночих геніталій, примусові аборти, примусова стерилізація [55].

Окрім того, запроваджено правові норми, спрямовані на особливий захист дітей, які постраждали від домашнього насильства. Зокрема, постраждалою дитиною вважається не лише дитина, стосовно якої вчинено ті чи ті правопорушення (коли насильство спрямоване безпосередньо на дитину), а й дитина, яка стала свідком (очевидцем) такого насильства.

Визначено повноваження щодо надання допомоги постраждалим від домашнього насильства широкому колу органів виконавчої влади, місцевого самоврядування, а також іншим державним і недержавним установам й організаціям. Також передбачено залучення до здійснення профілактичних заходів підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності, громадських об'єднань, іноземних неурядових організацій, фізичних осіб-підприємців, а також фізичних осіб, які надають соціальні послуги, відповідно до законодавства [55].

Законом України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» передбачається удосконалення роботи служб підтримки потерпілих від насильства, зокрема державних телефонних «гарячих ліній», та збору впорядкованих за категоріями відповідних статистичних даних.

Надзвичайно важливою є норма про координацію під час здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі. Така координація спрямована на забезпечення комплексного й узгодженого реагування на випадки домашнього насильства та здійснення відповідно до Закону повноважень у цій сфері [55].

Законом України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» внесені зміни до інших законодавчих актів, які відповідно до їх сфери регулювання містили норми, пов'язані з цими правовідносинами. Так, наприклад, 11 січня 2019 р. набрав чинності Закон України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами», що доповнив Кримінальний кодекс України ст. 126-1 «Домашнє насильство», тобто «умисне систематичне вчинення фізичного, психологічного або економічного насильства щодо іншого члена подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах, що призводить до фізичних

або психологічних страждань, розладів здоров'я, втрати працездатності, емоційної залежності або погіршення якості життя потерпілої особи» [34].

Окрім Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» ключовим спеціальним законодавчим актом у сфері протидії усім формам насильства щодо дитини є Закон України «Про охорону дитинства». Цей Закон «визначає охорону дитинства як стратегічний загальнонаціональний пріоритет та з метою забезпечення реалізації прав дитини на життя, охорону здоров'я, освіту, соціальний захист і всебічний розвиток встановлює основні засади державної політики у цій сфері» [64].

Попередженню насильства над дітьми в сім'ї або за її межами присвячена окрема стаття вказаного Закону – ст. 10 «Право на захист від усіх форм насильства». У цій статті мова йде про те, що «кожній дитині гарантується право на свободу, особисту недоторканність та захист гідності. При цьому держава здійснює захист дитини від усіх форм фізичного та психічного насильства, образи, недбалого та жорстокого поводження з нею, експлуатації, включаючи сексуальні зловживання, у тому числі з боку батьків або осіб, які їх замінюють» [64].

Більше того, пряма заборона на застосування будь-яких форм насильства по відношенню до дітей з боку батьків або осіб, що їх замінюють, міститься в Цивільному та Сімейному кодексах України. Так, в ч. 3 ст. 289 Цивільного кодексу України вказується, що «фізичне покарання батьками (усиновлювачами), опікунами, піклувальниками, вихователями малолітніх, неповнолітніх дітей та підопічних не допускається» [75]. Аналогічне положення міститься у ст. 150 Сімейного кодексу України «Обов'язки батьків щодо виховання та розвитку дитини», в якій прямо визначено, що «забороняються будь-які види експлуатації батьками своєї дитини; фізичні покарання дитини батьками, а також застосування ними інших видів покарань, які принижують людську гідність дитини» [72].

Окрім зазначеного варто також сказати і про Закон України «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення

щодо посилення відповідальності за вчинення домашнього насильства та насильства за ознакою статі» від 1 липня 2021 р. № 1604-IX, яким було внесено зміни до Кодексу України про адміністративні правопорушення, а саме до ст.173-2. Відповідно до цих змін адміністративна відповідальність настає у випадку «вчинення домашнього насильства, насильства за ознакою статі, тобто умисне вчинення будь-яких діянь (дій або бездіяльності) фізичного, психологічного чи економічного характеру (застосування насильства, що не спричинило тілесних ушкоджень, погрози, образи чи переслідування, позбавлення житла, їжі, одягу, іншого майна або коштів, на які потерпілий має передбачене законом право, тощо), внаслідок чого могла бути чи була завдана шкода фізичному або психічному здоров'ю потерпілого, а так само невиконання термінового заборонного припису особою, стосовно якої він винесений, або неповідомлення уповноваженим підрозділам органів Національної поліції України про місце свого тимчасового перебування в разі винесення такого припису» [27].

Були також внесені зміни щодо запобігання та протидії домашньому насильству до таких нормативних актів як: Кодексу законів про працю України; Цивільного процесуального кодексу України; Законів України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків», «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю», «Про соціальні послуги», Закон України «Про Національну поліцію» тощо.

Протягом 2018 р. на реалізацію положень Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» було прийнято низку підзаконних актів. Зокрема, це:

- Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі» від 22 серпня 2018 р. № 658, відповідно до якої «визначається механізм взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі, спрямованої на

забезпечення комплексного інтегрованого підходу до подолання насильства та сприяння реалізації прав осіб, постраждалих від насильства, шляхом запобігання насильству, ефективного реагування на факти насильства, надання допомоги та захисту постраждалим особам, забезпечення відшкодування заподіяної шкоди, належного розслідування фактів насильства та притягнення кривдників до передбаченої законом відповідальності» [58];

- Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Типового положення про мобільну бригаду соціально-психологічної допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі» від 22 серпня 2018 р. № 654, що «визначає порядок утворення, основні засади діяльності та організації роботи мобільної бригади соціально-психологічної допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі» [59];

- Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Типового положення про притулок для осіб, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі» від 22 серпня 2018 р. № 655, в якій мова йде про створення притулків для осіб, які постраждали від домашнього насилля та/або насильства за ознакою статі, що є спеціалізованими службами підтримки осіб, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі. Такі притулки «утворюється місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування відповідно до законодавства з урахуванням непропорційного впливу насильства на жінок і чоловіків та можливості здійснення позитивних дій (спеціальних тимчасових заходів, спрямованих на усунення юридичної чи фактичної нерівності у можливостях жінок і чоловіків щодо реалізації прав і свобод, встановлених Конституцією і законами України)» (див. Додаток Д) [60];

- Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції Державної соціальної програми запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі на період до 2025

року» від 10 жовтня 2018 р. № 728-р, метою програми якої є «забезпечення розбудови системи запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі відповідно до міжнародних стандартів і Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» в умовах децентралізації та запровадження комплексних дій та заходів, спрямованих на зменшення масштабу такого явища» [67]. Виконання запланованої Програми дасть змогу знизити рівень домашнього насильства та насильства за ознакою статі, а також забезпечить захист прав постраждалих осіб через удосконалення системи запобігання та протидії такому насильству, удосконалення відповідної нормативно-правової бази, запровадження ефективного механізму взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі [67].

Актуальним досі залишається такий спеціальний підзаконний акт як «Інструкція щодо порядку взаємодії структурних підрозділів, відповідальних за реалізацію державної політики щодо попередження насильства в сім'ї, служб у справах дітей, центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді та відповідних підрозділів органів внутрішніх справ з питань здійснення заходів з попередження насильства в сім'ї» від 7 вересня 2009 р. № 3131/386, затверджена спільним наказом Міністерства соціальної політики України та Міністерства внутрішніх справ України. В цьому документі окреслено загальні положення, визначено суб'єктів та коло їх повноважень щодо попередження насильства в сім'ї, а також закріплено можливість здійснення спеціальних заходів з попередження насильства в сім'ї та охарактеризовано, які саме це заходи [56].

Окремо хотілося б зазначити про ухвалення 11 травня 2011 р. у Стамбулі Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами (далі – Стамбульська конвенція), яка являю собою юридично обов'язковий документ, що створює всеосяжну правову основу й окреслює підхід до боротьби з насильством щодо жінок. Метою Конвенції є запобігання насильству, захист

постраждалих і покінчення з безкарністю правопорушників. У міжнародному документі визначаються і кваліфікуються різні форми насильства стосовно жінок, зокрема психологічне насильство, переслідування, фізичне і сексуальне насильство, що чітко охоплює участь у неузгоджених з особою актах сексуального характеру, примусові шлюби, операції на жіночих статевих органах, примусові аборти, примусову стерилізацію, сексуальні домагання та інші кримінальні правопорушення [32].

Стамбульська конвенція – це перший міжнародний юридично обов’язковий акт, потенційно відкритий для будь-якої країни в світі, що забезпечує низку заходів із запобігання та протидії насильству над жінками та домашньому насильству. Вона визнає насильство стосовно жінок водночас і порушенням прав людини, і видом дискримінації. Також установлює чіткий зв’язок між досягненням рівноправності між жінками та чоловіками та викоріненням насильства над жінками та передбачає встановлення кримінальної відповідальності за конкретні кримінальні правопорушення, такі як переслідування, примусовий шлюб, ушкодження жіночих статевих органів, примусове передчасне припинення вагітності та примусова стерилізація (див. Додаток Ж) [32].

Ця Конвенція набула чинності 1 серпня 2014 р. Станом на 2021 р. 44 держави-учасниці Організації з безпеки і співробітництва в Європі підписали Конвенцію і 24 країни вже її ратифікували.

20 червня 2022 р. Україна ратифікувала цю конвенцію із заявами та застереженнями і стала 36-ю країною, яка її ратифікувала. Так, наприклад, заявлено, що «Україна не розглядає жодне з положень Конвенції як таке, що зобов'язує її вносити зміни до Конституції, Сімейного кодексу та інших законів щодо інститутів шлюбу, сім'ї, усиновлення та права батьків виховувати дітей згідно власних переконань. У застереженнях міститься інформація щодо невиплат державних компенсацій постраждалим від насильства до приведення національного законодавства у відповідність до Конвенції» [66].

Суттєвим, на наш погляд, є те, що в Законі про ратифікацію прямо вказано, що «внаслідок широкомасштабної збройної агресії Російської Федерації, Україна не може гарантувати виконання зобов'язань, передбачених Конвенцією, на тимчасово окупованих територіях, в Автономній Республіці Крим та місті Севастополі до повного відновлення конституційного ладу України на цих територіях» [66]. Це означає, що відповідальність за всі акти насильства, зокрема сексуальні, які вчинено на окупованих територіях, буде нести країна-агресор. Переконані, що з ратифікацією Стамбульської Конвенції ситуація щодо захисту жінок та інших осіб, що страждають від насильства суттєво зміниться на краще – жертви насильства будуть мати більше прав та будуть більш захищеними, а кривдники перестануть відчувати себе безкарними.

Отже, на сьогодні в Україні сформована потужна нормативно-правова база, що забезпечує належне правове регулювання державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству. Це численні законодавчі та підзаконні акти, прийняті відповідними органами публічної влади, що регулюють питання: захисту від такого насилля, здійснення профілактичної роботи серед населення, надання соціально-психологічних послуг, діяльності правозахисних та правоохоронних органів влади тощо. Разом із тим, ряд вітчизняних нормативно-правових актів у сфері попередження та протидії домашнього насильства містять численні недоліки

та колізії, що ускладнює (іноді унеможлиблює) притягнення до відповідальності винних у насиллі людей.

2.2. Напрями державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству

Вітчизняна державна політика у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, відповідно до Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» спрямована на забезпечення комплексного інтегрованого підходу до подолання домашнього насильства, надання всебічної допомоги постраждалим особам та утвердження ненасильницького характеру приватних стосунків. Таке законодавче закріплення визначає основні напрями реалізації цієї політики, котрі витікають один із одного (дис. Рис. 2.1) [55]. Більш детально зупинимось на такому напрямі як запобігання і протидія домашньому насильству, адже якщо уникнути вчинення такого насилля, то тоді відпадає необхідність у реалізації інших напрямів державної політики у вказаній сфері.

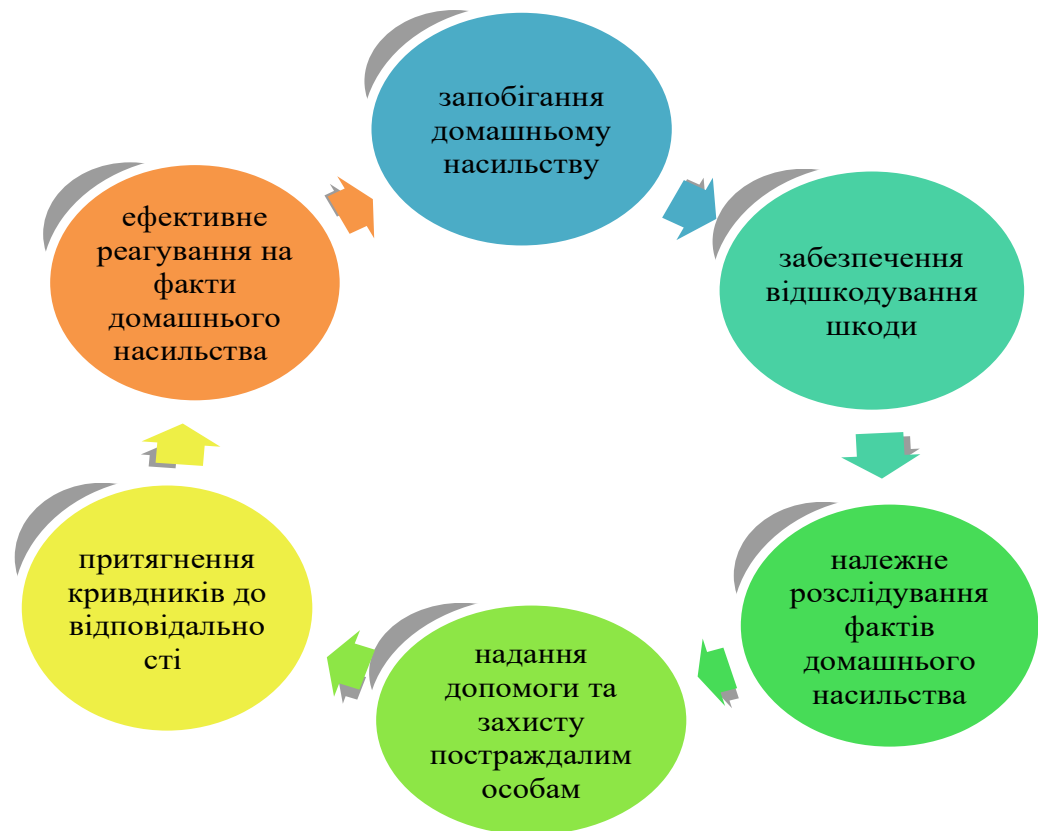

Рис. 2.1. Основні напрями реалізації державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству

На сьогодні держава, з метою запобігання і протидії домашньому насильству здійснює активну діяльність, шляхом проведення різноманітних, насамперед, превентивних заходів, що включають:

- 1) визначення індивідуальних факторів ризику і вжиття відповідних заходів, що змінюють поведінку особистості;
- 2) вплив на міжособистісні відносини і формування сприятливого морально-психологічного клімату в сім'ї, а також надання професійної допомоги сім'ям, які опинилися в складних життєвих ситуаціях;
- 3) спостереження за громадськими місцями – навчально-виховними закладами, місцями роботи та проживання людей тощо і при необхідності/можливості вирішення виникаючих там проблем;
- 4) боротьба з гендерною нерівністю та застарілими, консервативними поглядами, звичаями і традиціями, що певним чином звужують права і свободи людини, закріплені у Конституції України та посягають на її фізичну і сексуальну свободу;

5) усунення різноманітних факторів (культурних, соціальних, економічних тощо), що сприяють або можуть сприяти насильству, у тому числі зменшення прірви між бідними і багатими, забезпечення рівного доступу до товарів, послуг та можливостей [24, с. 26].

До превентивних заходів щодо запобігання домашньому насиллю, які здійснюють уповноважені на це суб'єкти, також можна віднести:

1) вивчення ситуації та збір згрупованих за статтю статистичних даних про факти домашнього насильства, що полягає в організації та проведенні загальнонаціональних соціологічних, правових, психолого-педагогічних та інших досліджень стосовно домашнього насильства, вивчення його причин і наслідків, а також у зборі, аналізі і поширенню інформації про домашнє насильство відповідного до чинного законодавства;

2) організацію і проведення галузевих та міжгалузевих досліджень стану, причин і передумов поширення домашнього насильства, ефективності законодавства у сфері запобігання та протидії домашньому насильству та практики його застосування;

3) організацію і проведення серед населення інформаційних кампаній щодо запобігання та протидії домашньому насильству, роз'яснення його форм, проявів і наслідків. Цей захід направлений на підвищення обізнаності людей з питань прав і гарантій у сфері соціального захисту, забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, протидії жорсткому поводженню з дітьми, а також запобігання і протидії домашньому насильству, а також на спонукання людей до переходу «від очікування допомоги до самореалізації», формування сімейних цінностей, почуття причетності до розв'язання важливих соціальних завдань об'єднаної територіальної громади. До речі, на сьогодні такі заходи проводяться не лише органами влади, а й різними підприємствами, установами, організаціями незалежно від форми їх власності, громадськими об'єднаннями, іноземними неурядовими організаціями, фізичними особами-підприємцями, а також фізичними особами, які надають соціальні послуги;

4) розроблення та впровадження у навчальних закладах навчальних і виховних програм з питань запобігання та протидії домашньому насильству, у тому числі стосовно дітей. Безпосередньо до відома дітей доводиться інформація щодо рівності між жінками і чоловіками (гендерна рівність), взаємної поваги, вирішення конфліктів у міжособистісних стосунках без застосування насильства, права на особисту цілісність тощо. Окремо проводяться заходи для педагогів, на яких увага акцентується на необхідності невідкладного інформування вчителів про випадки домашнього насилля, що стали їм відомі, повідомлення ними про такі випадки до відповідних правоохоронних органів. Також, на наш погляд, ефективними є тренінгові програми для підлітків з питань ведення здорового способу життя з метою попередження ризикованої поведінки (роз'яснення щодо вживання психотропних речовин, секс у ранньому віці, підліткова вагітність, інфекції, що передаються статевим шляхом тощо), що зменшить ризик їх подальшої насильницької поведінки. Зокрема, сюди можна віднести і програми підготовки батьків (тренінги для батьків), що допомагають поліпшити відносини у родині, зрозуміти особливості дитячої психології та удосконалити навички виховання дітей, а відтак зменшити насильство в сім'ї. Такі програми направлені на конкретний результат, а саме поліпшити емоційні контакти між батьками і дітьми, сприяти тому, щоб батьки користувалися належними методами виховання дитини, допомагати розвивати батькам самоконтроль при вихованні дітей [24, с. 26-27]. За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я, такі програми є найбільш дієвими для зменшення насильства у дитячому і молодіжному середовищі, а також для поліпшення комунікативних навичок молоді. Причому особливо ефективні вони тоді, коли викладаються саме дітям дошкільного і шкільного віку [43, с. 147];

5) залучення засобів масової інформації до проведення просвітницьких кампаній, спрямованих на виконання завдань у сфері запобігання домашньому насильству, зокрема формування небайдужого

ставлення до постраждалих осіб, насамперед постраждалих дітей, усвідомлення необхідності невідкладного повідомлення про випадки домашнього насильства, зокрема до кол-центру з питань запобігання та протидії домашньому насильству, насиллю за ознакою статі та насильству стосовно дітей. Проведення просвітницьких кампаній має формувати ставлення суспільства стосовно обов'язку дотримання прав людини, поваги до її честі та гідності, відповідальності за порушення прав і законних інтересів людини, заподіяння їй шкоди, недопустимості будь-якої дискримінації. А також формувати нетерпимість до випадків домашнього насилля, толерантне ставлення до осіб, які постраждали від такого насильства;

б) організацію та проведення спільних і спеціалізованих тренінгів та семінарів для фахівців, які працюють у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, а також для працівників правоохоронних органів і суддів. Проведення таких заходів є важливим інструментом боротьби із домашнім насиллям [46, с. 243-247].

Враховуючи зазначене варто підкреслити, що суб'єкти, які здійснюють заходи у сфері запобігання домашньому насиллю, обов'язково враховують природу домашнього насильства, його непропорційний вплив на жінок і чоловіків, зокрема, саме на уразливу категорію людей, таких як людей з інвалідністю, вагітних жінок, дітей, недієздатних осіб, осіб похилого віку.

Окрім зазначених заходів щодо запобігання і протидії домашньому насильству, в ст. 24 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» визначено вичерпний перелік спеціальних заходів щодо протидії такому насиллю, які застосовують виключно уповноважені суб'єкти з метою забезпечення умов для належного реагування правоохоронними органами, зокрема Національною поліцією України, на всі випадки та прояви домашнього насильства. До таких заходів належить:

1) терміновий заборонний припис стосовно кривдника, що виноситься уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України у разі

існування безпосередньої загрози життю чи здоров'ю постраждалої особи з метою негайного припинення домашнього насильства, недопущення його продовження чи повторного вчинення строком до 10 діб. Припис може містити такі заходи (один або всі одразу) як: зобов'язання залишити місце проживання/перебування постраждалої особи; заборона на вхід та перебування в місці проживання/перебування постраждалої особи; заборона у будь-який спосіб контактувати з постраждалою особою;

2) обмежувальний припис стосовно кривдника, суть якого полягає у застосуванні одного або декількох заходів тимчасового обмеження прав кривдника або покладення на нього обов'язків. Чинним законодавством визначено широке коло осіб, які мають право звернутися до суду з заявою про видачу обмежувального припису стосовно кривдника строком до 6 місяців [46, с. 293-295];

3) взяття на профілактичний облік кривдника та проведення із ним профілактичної роботи, що здійснюється уповноваженим підрозділом поліції (підрозділи ювенальної превенції та служба дільничних офіцерів поліції) з моменту виявлення факту вчинення домашнього насилля на встановлений законодавством строк з метою проведення профілактичної роботи. Така робота спрямована на «здійснення заходів із запобігання та протидії домашньому насильству, контроль за поведінкою кривдника за місцем проживання/перебування та проведення з ним профілактичної роботи з метою недопущення скоєння повторних випадків домашнього насильства; контроль за дотриманням вимог заходів тимчасового обмеження прав кривдника або покладенням на нього обов'язків шляхом щотижневого спілкування з кривдником, а у разі необхідності з постраждалою особою за місцем проживання/перебування, навчання та/або місцем роботи, іншими місцями, які часто відвідують ці особи» [53];

4) направлення кривдника на проходження програми для кривдників, що здійснюється з метою корекції його агресивної поведінки, формування соціально прийнятних норм, гуманістичних цінностей і ненасильницької

поведінки. Така програм, що розробляється на засадах когнітивної психології, спрямована на досягнення довгострокових і тривалих позитивних результатів через зміну переконань кривдника, мотивів поведінки, розв'язання його психосоціальних проблем, а також з урахуванням віку, статі, індивіду-альних особливостей кривдника та вчинених форм насилля [46, с. 325].

Сьогодні нашою державою, для послідовного запобігання домашньому насильству, вже здійснено низку конкретних заходів, а саме:

- створено цілодобову загальнодержавну «гарячу лінію», за якою жертви домашнього насильства можуть повідомити про такі факти;
- надаються послуги мобільними бригадами соціально-психологічної допомоги (на початок 2019 р. уже працювало 49 подібних бригад у 12 областях України);
- сформовано підрозділи Національної поліції з протидії домашньому насильству під назвою «Поліна»;
- налагоджено роботу притулків та кризових центрів для перебування жертв домашнього насильства (на початок 2019 р. працювало 7 закладів);
- організовано діяльність кабінетів медичної допомоги для жертв домашніх зґвалтувань [45].

Окремо хотілося б звернути увагу на те, що широка поширеність явища домашнього насильства у нашій державі, як і неефективність впливу органів державного управління щодо його обмеження викликали необхідність у приєднанні урядом України до обов'язків, що випливають із досягнення Цілей сталого розвитку 2016-2030 років, визначених ООН. Однією із таких цілей є забезпечення гендерної рівності, розширення прав і можливостей усіх жінок та дівчаток. Представлена ціль включає протидію домашньому насильству, для практичного її досягнення було розроблено й прийнято Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству». Закон включає чимало напрямів запобігання вказаному негативному

соціальному явищу, частину з яких уже практично реалізовується у багатьох регіонах України в межах програми «Комплексний підхід до вирішення проблеми насильства щодо жінок та дівчат в Україні». Ця програма виконується у партнерстві з Міністерством соціальної політики України за фінансової підтримки уряду Великої Британії, Канади та Естонії.

Відповідно до стратегій (напрямів) запобігання домашньому насильству в Україні пропонується віднести: стратегію втручання у кризові ситуації; стратегію громадського впливу на злочинність; стратегію зменшення можливостей для учинення злочинів. Перелічені стратегії рекомендуються ООН для запобігання багатьом кримінальним правопорушенням. Більшість їх заходів цілком придатні для обмеження домашнього насильства в Україні.

1. Стратегія втручання у кризові ситуації спрямована на недопущення злочинної поведінки домашнього агресора у різний спосіб. Цей напрям відзначається здебільшого спеціально-кримінологічним характером, а послуги суб'єктів його здійснення мають широкий спектр дії. Наприклад, інформаційне супроводження жертв за телефонами «гарячої лінії», надання правової допомоги, медичних консультацій, лікування домашніх агресорів та жертв насильства від пияцтва й алкоголізму, вирішення фінансових питань відносно виплати боргів за кредитами, допомога в обміні житлової площі та придбанні для домашнього агресора і його жертви окремого житла тощо.

Окрім того, ця стратегія може виражатись у впровадженні програм профілактики злочинності «Сусідська варта» (реалізується в деяких містах України з 2017 р.). Вони пов'язані з посиленням неформального соціального контролю у місцевих громадах. У межах цих програм громадяни мають повідомляти поліцію про відомі їм факти насильства у сусідських родинах, надавати жертвам фізичну та іншу допомогу, забезпечувати можливість потерпілим від подібних насильницьких дій перебувати деякий час у них вдома та ін. Перелічені заходи є поширеною практикою й нормою життя у багатьох країнах світу.

Відповідно суб'єктами здійснення заходів вказаних стратегій є: органи публічного управління, Національної поліції; соціальні служби; лікарі, у тому числі наркологи; банківські установи тощо.

2. Стратегія громадського впливу на злочинність, суть якої полягає у діяльності публічних недержавних суб'єктів (громадських організацій правоохоронної спрямованості, окремих громадян, спеціалізованих спілок, профільних асоціацій), спрямованої, за можливості, на недопущення випадків домашнього насильства у державі в цілому й місцевих громадах, зокрема. У разі здійсненого факту насильства у сім'ї задача таких суб'єктів – припинити його ескалацію, відновити права жертви, сприяти притягненню винного до відповідальності [12, с. 78].

Громадський вплив на домашнє насильство та його негативні наслідки в Україні можуть виражатись у діяльності спеціалізованих громадських організацій у цій сфері. У нашій країні такою є Громадська міжнародна правозахисна організація «Ла-Страда Україна», яка ще з 1997 р. не лише бере активну участь у протидії домашньому насильству й різним формам дискримінації, а й запобігає торгівлі людьми, захищає права дітей. Її внесок у справу обмеження вказаного негативного соціального явища важко переоцінити, адже організація задіяна у: проведенні соціологічних досліджень домашнього насильства в Україні; вдосконаленні державної політики у цій сфері; здійсненні освітньо-превентивної діяльності; здійсненні різноманітної інформаційної роботи; наданні соціальної та іншої допомоги жертвам домашнього насильства тощо.

3. Стратегія зменшення можливостей для вчинення злочинів з огляду на запобігання домашньому насильству може виражатись у таких напрямках діяльності:

- поліцейське і громадське патрулювання – для зменшення можливостей зникнення домашніх агресорів з явними ознаками вчиненого кримінального правопорушення (плями крові, сліди боротьби з жертвою, розірваний одяг, зберігання зброї) з місця кримінальної події та його

затримання;

- ситуаційне запобігання – з метою підвищення ризикованості злочинної діяльності, зменшення її вигідності;
- просторова профілактика – щодо створення фізичних бар'єрів для реалізації злочинного насильницького умислу;
- вжиття заходів у межах теорії розбитих вікон – для формування «нульової» терпимості громадян до проявів домашнього насильства та несприйняття українським суспільством цього ганебного явища;
- використання сучасних технологій (камер відеоспостереження, тривожних кнопок виклику поліції) – з метою посилення ризикованості злочинної поведінки, оперативного реагування поліції на випадки насильства;
- картографування домашнього насильства – для оцінки правоохоронними органами регіонального і місцевого поширення цього явища, виділення необхідних сил і засобів його запобігання, прогнозування у коротко- й середньостроковій перспективі [29, с. 89].

Узагальнюючи вище викладене можна зробити висновок, що на сьогодні основними напрямками державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству є: запобігання домашньому насильству; ефективне реагування на факти домашнього насильства; забезпечення відшкодування шкоди; притягнення кривдників до відповідальності; надання допомоги та захисту постраждалим особам; належне розслідування фактів домашнього насильства. Ці напрями тісно взаємопов'язані між собою та впливають один з одного. Не можна говорити про надважливість конкретного напрямку державної політики у вказаній сфері.

2.3. Суб'єкти, які здійснюють заходи у сфері запобігання і протидії домашньому насильству

Домашнє насильство – це не лише складна соціальна проблема, що стосується виключно членів сім'ї, а проблема всієї країни. Саме тому подолання насилля в сім'ї та ефективна йому протидія вимагає від держави задіяти максимальну кількість суб'єктів – публічно-владних інституцій, кожна з яких відрізняються характером, формами і методами діяльності, а також своїми повноваженнями.

На сьогодні не має чіткої наукової позиції щодо визначення поняття «суб'єкт, який здійснює заходи у сфері запобігання і протидії домашньому насильству». Наприклад, М.В. Легенька вважає, що такими суб'єктами є «наділені відповідними повноваженнями державні органи, органи виконавчої влади і місцевого самоврядування та їх структурні підрозділи, об'єднання громадян, підприємства, установи та організації, а також фізичні особи – громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які наділені відповідною правосуб'єктністю та вступають в адміністративно-правові відносини у зв'язку з вчиненням такого насильства і спрямовані на його припинення, недопущення в подальшому та покарання кривдника» [37, с. 158]. У свою чергу, на думку К.А. Гурковської, «суб'єктами, які здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, є наділені передбаченими законодавством повноваженнями органи публічної адміністрації та місцевого самоврядування, їх структурні підрозділи, об'єднання громадян, підприємства, установи, організації незалежно від форм власності, а також фізичні особи – громадяни України, іноземці та особи без громадянства, що наділені відповідною правосуб'єктністю та вступають в адміністративно-правові відносини у сфері запобігання та протидії домашньому насиллю і спрямовані на його запобігання, припинення і притягнення кривдників до юридичної відповідальності» [16, с. 216]. Натомість К.В. Довгунь наголошує на тому, що суб'єктом, який здійснює заходи у сфері запобігання і протидії домашньому насильству є «фізична чи юридична особа, яка наділена сукупністю адміністративних прав і обов'язків,

що зафіксовані в адміністративно-правових нормах, володіє правосуб'єктністю у сфері захисту прав та відстоювання інтересів осіб, які страждають або можуть постраждати від цього негативного соціального явища» [18, с. 65-66].

Відповідно до ст. 6 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» суб'єкти, які здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству поділяються на чотири групи (див. Рис. 2.2) [55]. Це говорить про застосування широкого підходу, що дозволяє включити до складу таких суб'єктів не лише органи державної виконавчої влади, виконавчі органи місцевого самоврядування, але й громадські ініціативи, іноземців та громадян України.

Вищим органом у системі виконавчої влади у сфері запобігання та протидії домашньому насильству є Кабінет Міністрів України. Саме уряд спрямовує, координує та контролює діяльність міністерств й інших центральних органів виконавчої влади. Основною формою, що використовується під час формування державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству урядом є ухвалення відповідних нормативних актів. Такі акти відіграють важливу роль у вдосконаленні вже наявних норм законодавства із запобігання та протидії домашньому насильству, а також спрямовані на врегулювання конкретних адміністративно-правових відносин та конкретизацію положень законів.

Рис. 2.2. Суб'єкти, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству

Серед центральних органів виконавчої влади, суб'єктом, що здійснює заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству можна назвати Міністерство юстиції України. Його роль полягає у розробленні законодавчих актів у сфері протидії насильству в сім'ї, координації нормотворчої діяльності у зазначеній сфері в міністерствах та інших центральних органах виконавчої влади, здійсненні контролю за такою діяльністю та проведенні правової експертизи проектів нормативних актів, що подаються на розгляд уряду і парламенту України. Варто зазначити, що саме Міністерство юстиції України є спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади, що має здійснювати адаптацію законодавства України до законодавства Європейського Союзу, у тому числі, у сфері запобігання і протидії домашньому насильству [14, с. 41].

Центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і одночасно її реалізує є Міністерство соціальної політики України. Безпосередньо це міністерство:

- координує діяльність уповноважених підрозділів органів

внутрішніх справ, органів опіки і піклування із запобігання насильству в сім'ї;

- узагальнює відомості про насильство в сім'ї, визначає потребу в утворенні спеціалізованих установ для жертв насильства в сім'ї в регіонах;
- здійснює контроль за організацією і діяльністю спеціалізованих установ для жертв насильства в сім'ї;
- розробляє і затверджує методичні рекомендації щодо проходження корекційної програми особами, які вчинили насильство в сім'ї;
- приймає і розглядає заяви та повідомлення про факти вчинення насильства в сім'ї і реальну загрозу його вчинення;
- направляє жертв насильства в сім'ї та членів сім'ї, стосовно яких існує реальна загроза його вчинення, до спеціалізованих установ для жертв насильства в сім'ї тощо [57].

Крім того, відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі» від 22 серпня 2018 р. № 658, на Міністерство соціальної політики покладено завдання «здійснювати координацію суб'єктів на загальнодержавному рівні: забезпечення розроблення та затвердження типових програм для постраждалих осіб, а також методичних рекомендацій щодо їх виконання; забезпечення розроблення та затвердження типових програм для кривдників, а також методичних рекомендацій щодо їх виконання, у тому числі з урахуванням віку, стану здоров'я, статі кривдника; здійснення методичного забезпечення місцевих держадміністрацій та органів місцевого самоврядування у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі; організація та проведення загальнонаціональних соціологічних, правових, психолого-педагогічних та інших досліджень щодо форм, причин і наслідків насильства; збирання, аналізування та поширення відповідно до законодавства інформації з питань насильства, розроблення пропозицій для удосконалення системи показників,

які відображаються у формах державної статистичної звітності щодо запобігання та протидії насильству; здійснення інших повноважень, визначених Законами України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» [58].

Таким чином, Міністерство соціальної політики України, крім того, що формує і реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії домашньому насиллю, виступає основним координатором взаємодії суб'єктів, задіяних у заходах щодо викорененню вказаного суспільно-небезпечного явища в суспільстві.

На регіональному рівні суб'єктами, які здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству є Рада міністрів Автономної Республіки Крим, місцеві державні адміністрації, у тому числі їх структурні підрозділи, а також сільські, селищні, міські, районні у містах ради, їх виконавчі органи, до повноважень яких належить здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству [55].

Безпосередньо через органи соціального захисту населення, служби у справах дітей, центри соціальних служб для молоді Міністерство соціальної політики України реалізовує покладені на нього завдання у сфері запобігання домашньому насильству. На такі публічно-владні інституції покладено завдання зі створення та діяльності при місцевих органах виконавчої влади й органах самоврядування постійно діючих робочих комісій щодо протидії домашнього насилля. До їх складу, окрім органів соціального захисту населення, можуть також входити працівники поліції, представники громадських об'єднань, органів освіти та місцевого самоврядування, органи охорони здоров'я, установи та заклади охорони здоров'я, центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги, суди, прокуратура, уповноважені органи з питань пробації [55].

Важливе місце серед суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству займає Національна поліція

України, в якій віднедавна готують спеціальні підрозділи реагування на такі випадки. До таких підрозділів відносяться: Департамент превентивної діяльності Національної поліції України, патрульну службу, підрозділи ювенальної превенції та службу дільничних офіцерів поліції [4, с. 158]. Саме на них покладено завдання у сфері адміністративно-правового реагування на випадки домашнього насильства, своєчасне виявлення та попередження правопорушень, усунення їх негативних наслідків. Відповідно до Закону України «Про Національну поліцію» від 2 липня 2015 р. № 580-VIII, діяльність для запобігання та протидії домашньому насильству або насильству за ознакою статі віднесено до основних її повноважень [63].

У ст. 10 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» окреслено основні повноваження вищеназваних підрозділів, до яких належать:

- 1) виявлення фактів домашнього насильства та своєчасне реагування на них; прийом і розгляд заяв та повідомлень про вчинення домашнього насильства, у тому числі розгляд повідомлень, що надійшли до кол-центру з питань запобігання та протидії домашньому насильству, насиллю за ознакою статі та насильству стосовно дітей, вжиття заходів для його припинення та надання допомоги постраждалим особам з урахуванням результатів оцінки ризиків;
- 2) інформування постраждалих осіб про їхні права, заходи і соціальні послуги, якими вони можуть скористатися;
- 3) винесення термінових заборонних приписів стосовно кривдників;
- 4) взяття на профілактичний облік кривдників та проведення з ними профілактичної роботи;
- 5) здійснення контролю за виконанням кривдниками спеціальних заходів протидії домашньому насильству протягом строку їх дії;
- 6) анулювання дозволів на право придбання, зберігання, носіння зброї та боєприпасів їхнім власникам у разі вчинення ними домашнього насильства, а також вилучення зброї та боєприпасів;

7) взаємодія з іншими суб'єктами, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству;

8) звітування центральному органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, про результати здійснення повноважень у цій сфері [55].

Безпосередньо представники уповноважених підрозділів органів Національної поліції (дільничні офіцери поліції) спільно із громадськістю:

- проводять роз'яснювальну роботу в сім'ях, де вчинено насильство або існує реальна загроза його застосування, повідомляють членів сім'ї про права, заходи і послуги, якими вони можуть скористатися у випадку вчинення проти них будь-яких насильницьких дій, а також про передбачену чинним законодавством юридичну відповідальність;

- вживають заходів щодо припинення насильницьких дій при виникненні безпосередньої загрози життю і здоров'ю особи (осіб);

- надають допомогу відповідним соціальним службам державних органів в ізолюванні осіб, постраждалих від домашнього насильства та направлення їх до спеціалізованих установ (кризових центрів, притулків, центрів медико-соціальної реабілітації тощо) (див. Додаток 3);

- з'ясовують причини й умови, що сприяють проявам домашнього насильства, вживають відповідних заходів щодо їх усунення; вносять подання з цих питань до органів державної влади та місцевого самоврядування, установ, підприємств й організацій;

- надають консультації з питань попередження насильства в сім'ї громадянам, установам і організаціям;

- беруть участь у проведенні різних семінарів, конференцій, круглих столів та інших заходів, спрямованих на запобігання та протидію домашньому насильству;

- приділяють увагу налагодженню зв'язків із трудовими колективами та громадськими формуваннями з охорони публічного порядку. Це зумовлене тим, що їх представники, зазвичай, першими дізнаються про деякі,

інколи непомітні конфлікти, які трапляються в сім'ї конкретного члена колективу [41].

Окрім того, з метою профілактики домашнього насильства, захисту прав й інтересів осіб, які постраждали від такого насильства, дільничні офіцери поліції у межах своїх повноважень:

- видають особі, яка вчинила насильство в сім'ї, під розписку направлення на проходження корекційної програми та в триденний строк надсилають до відповідного кризового центру повідомлення про направлення особи на проходження корекційної програми;

- при надходженні інформації щодо не відвідання особою корекційної програми вживають заходи, передбачені ст. 173-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення;

- проводять роз'яснювальну роботу в сім'ях, де вчинено домашнє насильство (або існує загроза його вчинення), повідомляють членів сім'ї про права, заходи та послуги, якими вони можуть скористатися, передбачену законодавством відповідальність;

- вживають заходів, спрямованих на своєчасне виявлення осіб, схильних до вчинення домашнього насильства, та дітей, стосовно яких вчинено таке насильство (або існує загроза його вчинення), та інформують про таких осіб центри соціальних служб та служби у справах дітей;

- взаємодіють зі спеціально уповноваженим органом виконавчої влади з питань запобігання домашньому насильству, з органами опіки і піклування і спеціалізованими установами для осіб, які вчинили насильство, жертв такого насильства у питаннях його запобігання [56].

Окремо варто зазначити про взаємодію дільничних офіцерів поліції з органами державної влади й місцевого самоврядування, неурядовими і громадськими організаціями в питаннях реабілітації жертв насильства в сім'ї та направлення осіб, які вчинили таке насильство, на проходження корекційних програм.

Отже, суб'єктами, які здійснюють заходи у сфері запобігання і протидії домашньому насильству є органи публічної адміністрації та місцевого самоврядування, їх структурні підрозділи, котрі наділені відповідними повноваженнями, об'єднання громадян, підприємства, установи й організації незалежно від їх форм власності, а також фізичні особи – громадяни України, іноземці та особи без громадянства. Діяльність усіх цих суб'єктів спрямована не лише на запобігання і припинення домашнього насилля, а також на притягнення кривдника до юридичної відповідальності та надання необхідної допомоги жертвам насилля. При цьому для ефективної реалізації зазначеного необхідна консолідація зусиль відповідних публічно-владних інституцій, членів суспільства і громадських об'єднань та злагоджена їх взаємодія.

Висновки до Розділу 2

На сьогодні в Україні сформована потужна нормативно-правова база, що забезпечує належне правове регулювання державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству. Це численні законодавчі та підзаконні акти, прийняті відповідними органами публічної влади, що регулюють питання: захисту від такого насилля, здійснення профілактичної роботи серед населення, надання соціально-психологічних послуг, діяльності правозахисних та правоохоронних органів влади тощо.

Основними напрямками державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству є: запобігання домашньому насильству;

ефективне реагування на факти домашнього насильства; забезпечення відшкодування шкоди; притягнення кривдників до відповідальності; надання допомоги та захисту постраждалим особам; належне розслідування фактів домашнього насильства. Ці напрями тісно взаємопов'язані між собою та впливають один з одного.

Суб'єктами, які здійснюють заходи у сфері запобігання і протидії домашньому насильству є органи публічної адміністрації та місцевого самоврядування, їх структурні підрозділи, котрі наділені відповідними повноваженнями, об'єднання громадян, підприємства, установи й організації незалежно від їх форм власності, а також фізичні особи – громадяни України, іноземці та особи без громадянства. Діяльність усіх цих суб'єктів спрямована не лише на запобігання і припинення домашнього насилля, а також на притягнення кривдника до юридичної відповідальності та надання необхідної допомоги жертвам насилля.

РОЗДІЛ 3

УДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ В УКРАЇНІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

3.1. Впровадження в Україні європейського досвіду попередження насильства в сім'ї

За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я кожна шоста жінка у світі зазнала домашнього насильства. Ця проблема є більш гострою для економічно нерозвинутих країн. При цьому жінки у цих державах із більшою вірогідністю визнають таке насильство над собою виправданим, що є дуже жахливим, оскільки дає можливість вчинювати будь-які насильницькі дії в сім'ї і надалі.

Вважаємо, що вивчення європейського досвіду протидії домашньому насильству доцільно розпочати з тих країн, що мають тривалий позитивний досвід та відповідні напрацювання у цій сфері. Це такі країни як Франція, Німеччина та Швейцарія.

На сьогодні у Франції проблема насильства в сім'ї є вкрай актуальною. Статистичні дані за показниками проявів насильства в сім'ї тут є одними з найгірших у Європі, що змушує проводити кардинальні кроки задля викорінення таких негативних тенденцій.

Моніторинг ситуації проявів домашнього насильства у Франції започатковано давно. За нинішніми даними від 200 тис. до 2 млн. жінок є жертвами такого насильства, 400 щорічно помирають від побоїв, завданих чоловіком – це більше, ніж одна жінка кожного дня. Якщо ж від проявленого насильства жертва не зазнала фізичних ушкоджень, то тоді наслідки

проявляються у вигляді емоційних проблем (депресія, анорексія) та закінчуються врешті передчасною смертю, у тому числі внаслідок самогубства [30, с. 58].

За останні 25 років парламент та уряд Франції прийняли системні заходи у контексті захисту прав потерпілих від домашнього насильства, з-поміж яких можна виокремити:

- визнання у 1990 р. Верховним судом Французької республіки можливості зґвалтування у шлюбі і передбачення можливості цивільного захисту порушених прав;
- створення у 1991 р. телефонної лінії для надання допомоги жертвам насильства в сім'ї;
- прийняття у 1992 р. закону про криміналізацію насильства в сім'ї;
- внесення у 1994 р. змін до Кримінального кодексу щодо визнання обтяжуючої обставини насильства з боку чоловіка або партнера та підвищення терміну ув'язнення за зґвалтування;
- прийняття у 2002 р. закону про презумпцію невинуватості щодо зміцнення права жертв домашнього насильства;
- прийняття у 2004 р. закону про реформу процесу сімейних розлучень, відповідно до якого було запроваджено вигнання з подружнього помешкання будинку агресора;
- внесення у 2005 р. змін до кримінального процесуального кодексу, відповідно до яких при повторному вчиненні злочинну щодо насильства в сім'ї за рішенням поліції агресор може бути примусово виселений з сімейного помешкання або депортований (для осіб, які не є громадянами Франції);
- ухвалення у 2006 р. закону про зміцнення профілактики та покарання насильства в сім'ї або проти неповнолітніх, відповідно до якого Кримінальним кодексом встановлюються більш суворі заходи покарання до сімейних агресорів та визнається злочином насильство в усіх формах подружнього співжиття та шлюбу [5, с. 189].

Таким чином, законодавство Франції виокремлює три форми домашнього насильства: фізичне (побої, каліцтва, вбивства тощо), сексуальне (зґвалтування, насильницькі дії сексуального характеру, сутенерство тощо), психологічне (словесні образи, шантаж, образи, погрози), економічне (позбавлення заробітної плати, обмеження використання ресурсів).

Державна політика у Франції з попередження домашнього насилля покладається на Міністерство захисту прав жінок. Його діяльність підтримують міністерства внутрішніх справ, юстиції, соціальних справ та охорони здоров'я. Безпосередньо цей напрям роботи покладається на службу прав жінок і рівності між статями зазначеного міністерства захисту прав жінок, яка забезпечує існування та координацію державних та недержавних закладів, що надають допомогу та захист потерпілим [13, с. 59].

До числа інших публічно-владних інституцій, які утворюють систему попередження і протидії домашнього насильства, належать заклади охорони здоров'я незалежно від форм власності, органи поліції та жандармерії, соціальні служби, юристи й недержавні організації.

Визнаючи недостатність заходів та недосконалість системи протидії насильству в сім'ї, указом Президента Франції на початку 2013 р. було створено Міжвідомчу комісію щодо захисту жінок від насильства і боротьби з торгівлею людьми [13, с. 60].

Характеризуючи ефективні практики французької поліції щодо реагування на факти домашнього насильства, відзначимо їх взаємодію з «гарячою мобільною лінією», що дозволяє оперативно прибувати на місце конфлікту; правові можливості невідкладного вилучення агресорів з сімейних помешкань; використання за рішенням суду електронних GPS-браслетів, які передають до поліції сигнал тривоги при наближенні агресора до певного місця або за сигналом потерпілої особи.

Для ефективної комунікації державних органів, уповноважених на попередження та протидію домашньому насильству, з недержавними інституціями, які надають соціальні послуги у цій сфері, на спеціалізованому сайті французького уряду розміщена інтерактивна карта Франції, на якій узагальнені контактні дані зазначених громадських об'єднань [13, с. 60].

Практики французьких громадських асоціацій у галузі протидії домашньому насильству здебільшого традиційні: координація зусиль та лобювання внесення змін у національне законодавство (наприклад, Комітет з протидії насильству щодо жінок, коаліція громадських організацій «SOS-жінки»), утримання притулків та консультаційних центрів для потерпілих від насильства в сім'ї (наприклад, Спілка регіональних центрів з прав жінок та сімей), проведення просвітницьких акцій, семінарів, тренінгів, круглих столів (наприклад, Федерація жіночої національної солідарності).

Новітні державні та громадські ініціативи Франції в галузі протидії домашньому насильству узагальнені в Національному плані протидії насильству щодо жінок, ухваленому урядом. План передбачає рішучі кроки з викоренення гендерно-обумовленого насильства, а саме:

- повне забезпечення потреб у наданні притулку для жертв насилля;
- системне оснащення притулків та інших тимчасових помешкань засобами зв'язку, особистої безпеки, медичними препаратами;
- системний моніторинг ефективності та людиноцентричності взаємодії органів поліції, прокуратури, охорони здоров'я та соціальних служб у наданні захисту, прискорення строків та підвищення якості вирішення питань захисту прав осіб, які потерпіли від домашнього насильства;
- посилення профілактичного складника протидії насильству в сім'ї, включаючи розробку всеохоплюючої програми навчання та виховання, її широкого висвітлення в засобах масової інформації, в мережі Інтернет; її впровадження в діяльності шкіл та вищих навчальних закладах, у спорті та праці, в пенітенціарних установах та у притулках для біженців [13, с. 60].

До реалізації плану залучаються як державні суб'єкти, так і недержавні організації. До речі, на такі заходи у 2021 р. було передбачено 66 млн. євро бюджетних коштів.

Якщо вести мову про німецький досвід попередження насильства в сім'ї, то ще у 1995 р. було започатковано Берлінський проект втручання проти насильства в сім'ї. Цей проект змодельований за прикладом Проекту втручання проти насильства в сім'ї міста Дулут штату Міннесота (США). Він спрямований на координацію дій усіх інституцій і проектів задля забезпечення ефективнішого захисту жінок, з якими жорстоко поводяться, та переслідування правопорушників. Ключова мета цього проекту полягає – оберегти жінок від принизливого ставлення і ганьби, коли ті повідомляють про кримінальний злочин та подають позов на кривдника [13, с. 67].

У липні того ж року було видано концепцію курсу для поліцейських стосовно чоловічого насильства проти жінок, що включено в подальшу освіту поліцейських. А вже із 1 січня 2002 р. почав діяти закон про захист від насильства в сім'ї, яким визначено, що особа, яка вчинила насильство в сім'ї, повинна залишити помешкання. У разі вчинення таких дій жертва має терміново проінформувати поліцію. Коли наряд поліції прибуде, жертва насильства в сім'ї повинна розказати про те, що сталося, вказати на тілесні ушкодження, завдані кривдником. Поліція у цьому разі зобов'язана скласти протокол із викладенням подій, поясненнями обох сторін та описом тілесних ушкоджень, що мають місце. Кожній зі сторін вручається копія такого протоколу. Закон надає поліції право видалити кривдника з квартири та заборонити йому з'являтися там на строк до десяти днів. Протягом цього часу жертва домашнього насильства повинна відвідати лікаря, щоб засвідчити тілесні ушкодження, та звернутись із заявою до найближчого суду, який вирішує питання, пов'язані із сімейним правом. Суди розглядають такі заяви досить оперативно. Крім того, до кінцевого розгляду заяви суд може заборонити кривднику не лише входити до квартири, а й підходити до неї ближче, ніж на певну відстань. Суд також має право обмежити контакти

особи, яка вчинила насильство в сім'ї, з жертвою насильства та дітьми. Наприклад, може заборонити наближатися до них на відстань меншу, ніж 50 метрів. Якщо прибутки жертви насильства в сім'ї невеликі, то вона має право розраховувати на державну допомогу [13, с. 67-68].

Вважаємо, що особливо цікавим європейським досвідом попередження насильства в сім'ї для України є досвід Швейцарії. Оскільки зазначена країна лише частково є членом Європейського союзу, її політика протидії насильству в сім'ї має певні відмінності від інших країн. І хоча ситуація в Швейцарії щодо насильства в сім'ї залишається несприятливою, проте рівень насильства в цій державі значно менший, ніж в інших.

В Швейцарії під насильством в сім'ї розуміють вчинення насильства або погрози застосування насильства серед пар в чинних шлюбах або розлучених пар чи при спільному проживанні осіб без реєстрації шлюбу, у відносинах між батьками і дітьми або між іншими родичами. В рекомендаціях Уряду для жертв домашнього насильства зазначено, що воно має такі форми як: психологічне насильство (образи, погрози, ізоляція людини); фізичне насильство (удари, незаконне утримання, використання зброї); сексуальне насильство (сексуальне домагання, зґвалтування); економічне насильство (грошові утримання, непропорційне управління в сім'ї, нераціональний розподіл сімейного бюджету) [13, с. 73].

У Швейцарії існує розгалужена система органів, установ та організацій спрямованих на протидію насильству в сім'ї, повноваження яких є досить широкими. В складі Федерального департаменту внутрішніх справ Швейцарії в 1976 р. було створене Федеральне бюро в справах рівності між жінками і чоловіками. Як спеціалізований орган Бюро має широкий спектр повноважень, що стосуються становища жінок у Швейцарії та гендерної рівності. Повноваження цієї інституції охоплюють три групи: врегулювання питань щодо рівних прав жінок і чоловіків, забезпечення нормальних відносин між чоловіками і жінками на роботі та протидія проявам насилля в сім'ї.

Бюро здійснює свій вплив на законодавчу політику Швейцарії з метою підвищення становища жінок в суспільстві та викорінення принизливого ставлення до них у сім'ї; консулює державні органи, асоціації та приватні структури за напрямками своєї діяльності; передає запити від постраждалих осіб чи можливих жертв насильства в сім'ї до офісів гендерної рівності або в спеціалізовані центри консулювання. Загалом за період існування Бюро на рівні законодавства в Швейцарії було досягнуто позитивних зрушень, що сприяють зниженню насильства в сім'ї [13, с. 73].

У випадках спричинення тілесних ушкоджень чи інших негативних наслідків, які не входять до повноважень вказаного Бюро, до справи залучається поліція Швейцарії.

Діяльність поліція щодо протидії домашньому насильству можна поділити на два основні напрямки: захист особистої безпеки осіб, які потерпіли від домашнього насильства та притягнення до відповідальності правопорушників. Відповідно щодо першого напрямку, швейцарська поліція:

- першою прибуває на місце події в разі отримання інформації про тілесні ушкодження, завдані у ході сімейної сварки кривдником;
- опитує потерпілого окремо від агресора, який вчинив насильство;
- аналізує ступінь ушкоджень жертви, в разі необхідності надає допомогу, надає контакти кризових центрів та за необхідності доставляє туди жертву;
- інформує жертву насильства в сім'ї про можливі подальші юридичні дії із захисту прав та притягнення кривдника до відповідальності;
- забезпечує отримання належної психологічної та медичної допомоги дітям;
- інформує жертву про контактні адреси центрів допомоги жертвам насильства в сім'ї, а також забезпечує доставляння до однієї з таких організацій [13, с. 74].

Стосовно другого напрямку, швейцарська поліція протидіє подальшим спалахам насильства і визначається щодо їхнього покарання.

Жертви домашнього насильства у Швейцарії мають також можливість звернутися до медичних закладів. Завдяки довірі жертв до лікарів порушується замовчування й долається ізоляція жертв насильства для притягнення винуватих в насильстві осіб до відповідальності. Жертви домашнього насильства в Швейцарії можуть отримати додаткову допомогу у вигляді психосоціальної чи психологічної підтримки [10, с. 59]. У недержавному секторі за підтримки офіційних органів Швейцарії, спрямованих на протидію насильству в сім'ї, розроблено програму навчання проти насильства в шлюбі, сім'ї чи партнерстві з метою поліпшення захисту жертв, яка реалізується у центрах допомоги потерпілих від насилля в сім'ї.

У багатьох кантонах Швейцарії існують спеціальні консультаційні центри, що надають допомогу у випадках домашнього насильства (наприклад, медичні координаційні центри, консультаційні центри для жертв насилля, жіночі притулки тощо). Такі установи здійснюють власну діяльність за рахунок державного бюджету Швейцарії, а також за допомогою недержавних організацій.

Значна увага в Швейцарії приділяється попередженню та викоріненню домашнього насильства у дітей в ранньому віці. Адже діти, які були свідками насильства між батьками, часто можуть вчиняти насильство у власній родині. Відповідно для нейтралізації негативного впливу на психіку таких дітей запроваджено програму спеціальної освіти, що включає консультування та проведення занять з роз'яснення негативності явища насильства й неприпустимості продовження конфліктів. Такі заняття мають ігрову форму та проводяться за участю громадських організацій, учених і волонтерів [13, с. 75].

Отже, на сьогодні європейські країни мають багаторічну практику запобігання і протидії домашньому насильству, яке є непоодиноким явищем в їх суспільства. Досвід цих держав свідчить, що дієвим заходом протидії такому насиллю є саме вилучення особи-агресора з місця проживання на певний термін. Окрім того, широко розповсюдженні такі спеціальні заходи протидії насильству в сім'ї як: заборона входження до оселі жертви та

неможливість перебування біля неї ближче відстані, що встановив суд; обмеження контактів із особами, котрі потерпіли від насилля; заборона наближення до потерпілих осіб, зустрічі з ними і намагання контактувати з ними, використовуючи мобільні чи інші способи зв'язку; використання спеціальних електронних браслетів, за допомогою яких, поліція отримує сигнал про те, що особа, яка вчинила насильство наближається до потерпілої, і відповідно може негайно реагувати на це. Законодавство окремих країн передбачає тимчасове вилучення дитини з родини, якщо є підстави вважати, що подальше її перебування у сім'ї є небезпечним.

3.2. Модернізація правового механізму провадження державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству

Прийнятий у 2017 р. Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» став «революційним» документом, положення якого направлені на запобігання та протидію домашньому насильству. Вперше було розмежовано та закріплено форми домашнього насильства. Також введено поняття «терміновий заборонний припис стосовно кривдника» та «обмежувальний припис стосовно кривдника» тощо [47, с. 17]. Проте, незважаючи на прогресивні положення та новації цього Закону, окремі його норми вважаються неконституційними і частково колізійними. Так, наприклад, ст. 25 цього законодавчого акту є прямим порушення ст. 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [31], ст. 13 Загальної декларації прав людини [23], ст. 41, 47, 64 Конституції України [33].

Відповідно до вказаної статті Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», під час вирішення питання про винесення термінового заборонного припису пріоритет надається безпеці постраждалої особи. Зазначена вимога поширюється також на місце

спільного проживання/перебування постраждалої особи та кривдника незалежно від їх майнових прав на відповідне житлове приміщення. Працівники уповноваженого підрозділу органів Національної поліції України можуть у встановленому законом порядку застосовувати поліцейські заходи примусу для виселення із житлового приміщення кривдника, якщо терміновий заборонний припис передбачає зобов'язання залишити місце проживання/перебування постраждалої особи, а кривдник відмовляється добровільно його залишити [55]. Тобто, з практичної точки зору, кривдник – власник житлового приміщення – вчинив дії по відношенню до членів своєї родини, які не є власниками житлового приміщення, а користуються ним відповідно до чинного законодавства, повинен бути виселений строком на 10 діб без рішення суду та без надання з боку держави альтернативних умов проживання, оскільки законодавець не передбачив випадків відсутності у кривдника альтернативного житла. Кількість таких винесених обмежень законодавцем теж не регламентується [9, с. 132].

Право на житло – одне з основних соціально-економічних прав людини. Відповідно до ст. 13 Загальної декларації прав людини кожен має право на такий життєвий рівень, включаючи житло, який є необхідним для підтримання його здоров'я і добробуту його самого та його сім'ї [23]. Окрім того, ст. 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, яка передбачає, що кожен має право на повагу до свого приватного і сімейного життя, до свого житла і кореспонденції. Органи державної влади не можуть втручатись у здійснення цього права, за винятком випадків, коли втручання здійснюється згідно із законом і є необхідним у демократичному суспільстві в інтересах національної та громадської безпеки чи економічного добробуту країни, для запобігання заворушенням чи злочинам, для захисту здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб [31].

У свою чергу, Конституція України гарантує кожному право на житло. Держава створює умови, за яких кожний громадянин матиме змогу побудувати житло, придбати його у власність або взяти в оренду. Ніхто не

може бути примусово позбавлений житла інакше як на підставі закону за рішенням суду. Ст. 41 Основного Закону країни проголошує, що кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності. Ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності. Право приватної власності є непорушним. Зокрема, у ст. 64 Конституції України вказано, що конституційні права і свободи людини і громадянина не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених Конституцією. В умовах воєнного або надзвичайного стану можуть встановлюватися окремі обмеження прав і свобод із зазначенням строку дії цих обмежень. Не можуть бути обмежені права і свободи, передбачені ст. 24, 25, 27, 28, 29, 40, 47, 51, 52, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63 Конституції України [33].

Більше того, ст. 25 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» суперечить положенням ст. 29, 310, 311 Цивільного кодексу України, оскільки у ст. 29 цього кодексу зазначається, що місцем проживання фізичної особи є житло, в якому фізична особа проживає постійно або тимчасово. При цьому згідно зі ст. 310 вказаного кодексу «фізична особа може мати кілька місць проживання та вільний вибір місця проживання та його зміну, крім випадків, встановлених законом щодо недоторканності житла» [75].

Також не враховано, що відповідно до ст. 150, 151 Житлового кодексу України громадяни, які мають у приватній власності будинок (частину будинку), квартиру, користуються ним (нею) для особистого проживання і проживання членів їхніх сімей і мають право розпоряджатися цією власністю на свій розсуд: продавати, дарувати, заповідати, здавати в оренду, обмінювати, закладати, укладати інші не заборонені законом угоди. Громадяни, які мають у приватній власності жилий будинок (квартиру), зобов'язані забезпечувати його схоронність, провадити за свій рахунок поточний і капітальний ремонт, утримувати в порядку прибудинкову територію [21]. Тобто, крім того, що без рішення суду на розсуд працівників

Національної поліції Законом «Про запобігання та протидію домашньому насильству» дозволено обмеження прав законного власника помешкання, він обмежується також й у виконанні своїх прямих обов'язків, за які на нього чинним законодавством покладається і цивільна відповідальність.

Ст. 16 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» передбачає створення Єдиного державного реєстру випадків домашнього насильства та насильства за ознакою статі (далі – Реєстр). Відповідну інформаційну базу даних, що міститиме інформацію з обмеженим доступом, передбачається створити з метою: захисту життєво важливих інтересів постраждалих осіб; попередження повторних випадків домашнього насильства; надання комплексної та своєчасної допомоги постраждалим особам; обліку випадків домашнього насильства тощо [55]. Однак, існування цього реєстру несе дуже багато загроз для постраждалих і тих, хто повідомив про насильство, а також жодним чином не зможе захистити потерпілих, зате може погіршити їхнє становище в тому разі, якщо інформація набуде широкого розголосу. Цей реєстр посилить корупційні ризики і поставить під загрозу особисті дані жертв, які можуть бути поширені. При цьому слід зазначити, що Законом України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» не визначено обсяг доступу відповідних суб'єктів до відомостей, що містяться у Реєстрі, не встановлено строк, протягом якого у цьому Реєстрі можуть оброблятися персональні дані.

Варто підкреслити, у ч. 8 ст. 6 Закону України «Про захист персональних даних» визначено, що персональні дані мають оброблятися у формі, що допускає ідентифікацію фізичної особи, якої вони стосуються, не довше, ніж це необхідно для законних цілей, у яких вони збиралися або надалі оброблялися» [61]. До того ж, відповідно до положень Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», у постраждалої особи від домашнього насильства чи насильства за ознакою статі та особи, яка повідомила про вчинення насильства, для формування Реєстру в обов'язковому порядку вимагатимуть відомості, що відповідно до закону є

конфіденційною інформацією (прізвище, ім'я, по батькові; число, місяць, рік народження; стать; громадянство; місце проживання; номер телефону).

Проте, згідно з положеннями ст. 32 і 34 Конституції України та ч. 2 ст. 11 Закону України «Про інформацію», дані про освіту, стан здоров'я, а також адреса, дата і місце народження належать до конфіденційної інформації про фізичну особу, збирання, зберігання, використання та поширення якої без згоди відповідного суб'єкта забороняється, оскільки є втручанням в особисте та сімейне життя особи [62]. Безпосередньо ч. 2 ст. 32 Конституції України та Рішенням Конституційного Суду України № 2-рп/2012 від 20 січня 2012 р. визначено, що таке втручання допускається виключно у випадках, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини [70].

Крім того, законодавець, запроваджуючи положення, що зобов'язують осіб повідомляти конфіденційну інформацію про себе, повинен був урахувати практику Європейського суду з прав людини щодо реалізації ст. 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, що передбачає право на повагу до свого приватного і сімейного життя, до свого житла і кореспонденції [31]. Вважається, що захист персональних даних має основоположну важливість для здійснення особою свого права на повагу до приватного та сімейного життя, гарантованого ст. 8 вказаної Конвенції.

Європейський суд з прав людини у своїх численних рішеннях визначив чітку правову позицію та неодноразово підкреслював, що втручання у права людини, гарантовані Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод загалом та окремими статтями зокрема, має відповідати трьом основним критеріям: таке втручання має бути передбачене законом; воно має бути необхідним у демократичному суспільстві для того, щоб досягнути законних цілей; втручання має бути пропорційним таким цілям і необхідним у демократичному суспільстві для їх досягнення [69]. Більше того, практика Європейського суду з прав людини свідчить, що невідповідність хоча б

одному із зазначених критеріїв є достатньою підставою для визнання порушення відповідного права [68].

Враховуючи все це, у національному законодавстві повинні міститися норми, що забезпечують належні гарантії для запобігання будь-якому використанню персональних даних. Потреба в таких гарантіях є ще більшою, коли мова йде про захист персональних даних, які піддаються автоматизованій обробці та використовуються у поліцейських цілях. Вітчизняна законодавча база повинна, насамперед, забезпечити, щоб такі дані були доречними та не надмірними; щоб дані зберігалися у формі, яка дозволяє ідентифікацію суб'єктів даних не довше, ніж це вимагається для мети, заради якої вони зберігаються.

Варто підкреслити, що створення Єдиного державного реєстру випадків домашнього насильства та насильства за ознакою статі наразі є недоцільним, оскільки він спрямований не на поліпшення допомоги постраждалим, а є витрачанням сил і засобів, а також суперечить міжнародним стандартам. У жодній європейській країні таких реєстрів немає, хоча Стамбульська конвенція визначає необхідність збору даних. Проте мова йде про загальні дані, а не про персональні дані постраждалих від насильства [32].

Більше того, на практиці це виглядатиме таким чином, що суб'єкти, відповідальні за протидію домашньому насиллю на місцевому рівні, тільки й займатимуться цим реєстром: пересилатимуть інформацію з однієї структури в іншу, заповнюватимуть щось тощо. І замість реальної допомоги постраждалим зменшуватиметься кількість звернень до державних структур, тому що першою умовою отримання допомоги є занесення інформації про постраждалих до єдиного реєстру, на яку не всі особи погодяться.

Отже, на сьогодні правовим механізмом провадження державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству є низка законодавчих і підзаконних актів у відповідній сфері, основне місце з-поміж яких відведено саме Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству». Прийняття цього Закону стало «революційним»

кроком у нормативному забезпеченні реалізації державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству в нашій країні. Проте, незважаючи на прогресивні положення та новації вказаного Закону, окремі його норми, зокрема ст. 25, є неконституційними та частково колізійними, порушують охоронювані відповідними міжнародними документами права на житло та приватну власність, право на захист конфіденційної інформації, що у наш час є просто неприпустимим.

Висновки до Розділу 3

Європейські країни мають багаторічну практику запобігання і протидії домашньому насильству, яке є непоодиноким явищем в їх суспільства. Досвід цих держав свідчить, що дієвим заходом протидії такому насиллю є саме вилучення особи-агресора з місця проживання на певний термін. Окрім того, широко розповсюдженні такі спеціальні заходи протидії насильству в сім'ї як: заборона входження до оселі жертви та неможливість перебування біля неї ближче відстані, що встановив суд; обмеження контактів із дітьми, жінкою, іншою особою, котрі потерпіли від насилля; використання спеціальних електронних браслетів, за допомогою яких, поліція отримує сигнал про те, що особа, яка вчинила насильство наближається до потерпілої, і відповідно може негайно реагувати на це тощо.

Враховуючи багатолітню практику європейських країн попередження насильства в сім'ї, варто активно її впроваджувати в нашій державі трансформуючи, при цьому під українські реалії.

Правовим механізмом провадження державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству є низка законодавчих і підзаконних актів у відповідній сфері, основне місце з-поміж яких відведено саме Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству». Прийняття цього Закону стало «революційним» кроком у нормативному забезпеченні реалізації державної політики у сфері

запобігання та протидії домашньому насильству в нашій країні. Проте, незважаючи на прогресивні положення та новації вказаного Закону, окремі його норми є неконституційними, що у наш час є просто неприпустимим.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі досліджено державну політику у сфері запобігання та протидії домашньому насильству в Україні та сформульовано такі висновки:

1. Домашнім насильством є будь-які умисні дії фізичного, сексуального, психічного чи економічного спрямування однієї особи по відношенню до іншої особи, які перебувають/не перебувають у родинних відносинах та спільно проживають/проживали однією сім'єю, якщо ці дії порушують конституційні права і свободи та наносять постраждалій особі шкоду її фізичному чи психічному здоров'ю. Таке насильство може спровокувати: стрес, розбіжності у вихованні дітей, грошові труднощі, незабезпеченість житлом, погані побутові умови, проблеми сексуального характеру, вагітність, безробіття, необхідність у тривалій медичній допомозі, алкоголічна чи наркотична залежність тощо. На сучасному етапі домашнє насилля набуває економічної, фізичної, сексуальної чи психологічної форми.

Державною політикою у сфері запобігання та протидії домашньому насильству є діяльність органів публічної влади, яка направлена на розв'язання існуючих у суспільстві проблем, що призводять до виникнення домашнього насильства, збереження фізичного і психічного здоров'я, соціального і морального благополуччя населення, шляхом розробки, нормативного закріплення і впровадження державних цільових програм, а також реалізації відповідних організаційно-політичних, соціально-

економічних, правових, наукових і медико-психологічних заходів. Ключовими завданнями цієї політики є виявлення та усунення умов, що сприяють або можуть сприяти виникненню різних форм домашнього насильства, а також запобігання спробам їх створити; захист і збереження життя і здоров'я людини та гарантування дотримання особистих прав, що закріплені в Конституції України. Також діяльність держави спрямована на формування в суспільстві нульової толерантності до будь-яких проявів не лише домашнього насилля, а й будь-якого іншого. Державна політика у сфері запобігання та протидії домашньому насильству ґрунтується на загальних і спеціальних принципах, що розкривають її сутність та окреслюють пріоритетні напрями діяльності органів влади у сфері запобігання і протидії домашньому насильству.

2. За весь час незалежності України сформована потужна нормативно-правова база, що забезпечує належне правове регулювання державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству. Це численні законодавчі та підзаконні акти, прийняті відповідними органами публічної влади, що регулюють питання: захисту від такого насилля, здійснення профілактичної роботи серед населення, надання соціально-психологічних послуг, діяльності правозахисних та правоохоронних органів влади тощо. Разом із тим, ряд вітчизняних нормативно-правових актів у сфері попередження та протидії домашнього насильства містять численні недоліки та колізії, що ускладнює (іноді унеможлиблює) притягнення до відповідальності винних у насиллі людей. Тому, вважаємо за необхідне, здійснити доопрацювання чинних актів у відповідній сфері, враховуючи міжнародне законодавство і судову практику іноземних країн.

3. Основними напрямами державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству є: запобігання домашньому насильству; ефективне реагування на факти домашнього насильства; забезпечення відшкодування шкоди; притягнення кривдників до відповідальності; надання допомоги та захисту постраждалим особам; належне розслідування фактів

домашнього насильства. Ці напрями тісно взаємопов'язані між собою і впливають один з одного. Не можна говорити про надважливість конкретного напрямку державної політики у вказаній сфері. Проте, ми переконані, що такий напрям як запобігання домашньому насильству потребує особливої уваги з боку самих органів влади й активної участі громадськості з метою недопущення вчинення будь-якого насилля та, як наслідок, усунення потреби в активації інших напрямів державної політики.

4. Суб'єктами, які здійснюють заходи у сфері запобігання і протидії домашньому насильству є органи публічної адміністрації та місцевого самоврядування, їх структурні підрозділи, котрі наділені відповідними повноваженнями, об'єднання громадян, підприємства, установи й організації незалежно від їх форм власності, а також фізичні особи – громадяни України, іноземці та особи без громадянства. Діяльність усіх цих суб'єктів спрямована не лише на запобігання і припинення домашнього насилля, а також на притягнення кривдника до юридичної відповідальності та надання необхідної допомоги жертвам насилля. При цьому для ефективної реалізації зазначеного необхідна консолідація зусиль відповідних публічно-владних інституцій, членів суспільства і громадських об'єднань та злагоджена їх взаємодія. Вважаємо, що все це сприятиме більш дієвому вирішенню питань, пов'язаних із насильством в сім'ї.

5. Європейські країни мають багаторічну практику запобігання і протидії домашньому насильству, яке є непоодиноким явищем в їх суспільства. Досвід цих держав свідчить, що дієвим заходом протидії такому насиллю є саме вилучення особи-агресора з місця проживання на певний термін. Окрім того, широко розповсюдженні такі спеціальні заходи протидії насильству в сім'ї як: заборона входження до оселі жертви; обмеження контактів із особами, котрі потерпіли від насилля; використання спеціальних електронних браслетів; вилучення дитини з родини, якщо є підстави вважати, що подальше її перебування у сім'ї є небезпечним тощо. Враховуючи

зазначена, вважаємо за необхідне, запровадити в Україні вищеописані заходи, а також забезпечити реальність факту покарання насильників.

6. На сьогодні правовим механізмом провадження державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству є низка правових актів у відповідній сфері. При цьому прийняття саме Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» стало «революційним» кроком у нормативному забезпеченні реалізації державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству в нашій країні. Проте, незважаючи на прогресивні положення та новації цього Закону, окремі його норми порушують охоронювані відповідними міжнародними документами права на житло та приватну власність, право на захист конфіденційної інформації, що у наш час є просто неприпустимим. Враховуючи це необхідно:

- по-перше, здійснити модернізацію правового механізму провадження державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, шляхом трансформації окремих законодавчих норм, що стосуються питання застосування запобіжних заходів по відношенню до насильника та притягнення його до відповідальності;

- по-друге, розробити низку дієвих державних програми щодо захисту осіб, які постраждали від домашнього насилля, ключовим завданням яких буде саме забезпечення соціально-правового захисту таких осіб від кривдника;

- по-третє, на законодавчому рівні передбачити обов'язковість проведення на постійній основі в закладах освіти виховних занять з питань насилля в сім'ї та неприпустимості таких дій в сучасному толерантному та гендерно рівному суспільстві;

- по-четверте, законодавчо встановити сувору міру покарання посадовим особам, які сприяли приховуванню факту вчинення домашнього насилля та допомагали уникнути кривднику відповідальності.

Вважаємо, що комплексне застосування вищезазначеного сприятиме суттєвому зниженню рівня такого насилля в Україні, підвищить правову обізнаність громадян з питань гендерної рівності, відсутності сексуального, економічного чи психологічного «рабства» в сучасному демократичному суспільстві, а також гарантуватиме реальне дотримання прав і свобод закріплених в Конституції України та визнаних на міжнародному рівні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Атаманчук Г.В. Теория государственного управления: Учебник / Г.В. Атаманчук. – М.: Омега-Л, 2010. – 525 с.
2. Бакуменко В.Д. Теоретичні та організаційні засади державного управління: Навч. посіб. / В.Д. Бакуменко, П.І. Надолішній. – К.: Міленіум, 2003. – 256 с.
3. Беспаль О.Л. Кримінологічна характеристика та запобігання злочинам проти життя та здоров'я дітей, що вчиняються в сім'ї: дис.... канд. юрид. наук: 12.00.08 / О.Л. Беспаль. – Запоріжжя, 2019. – 294 с.
4. Біленко П.І. Уповноважені органи Національної поліції України як суб'єкти запобігання та протидії домашньому насильству / П.І. Біленко // Підприємництво, господарство і право. – 2019. – № 10. – С. 157-161.
5. Білоконь М.А. Запобігання злочинності неповнолітніх: досвід країн Європейського Союзу: дис.... канд. юрид. наук / М.А. Білокінь. – Харків, 2013. – 210 с.
6. Ботнаренко І.А. Насильство в сім'ї: поняття, сутність та причини виникнення / І.А. Ботнаренко // Вісник Луганського університету внутрішніх справ ім. Е.О. Дідоренка. – 2016. – № 74. – Т. 2. – С. 37-47.

7. Брутман В.І. Небажана вагітність у жертв сексуального насильства (психолого-психіатричні аспекти проблеми) / В.І. Брутман, С.М. Еніколопов // Питання психології. – 1995. – № 1. – С. 33-40.
8. Валевський О.Л. Державна політика в Україні: методологія аналізу, стратегія, механізми впровадження: Монографія / О.Л. Валевський. – К.: НІСД, 2001. – 242 с.
9. Влад С.М. Неконституційність Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» / С.М. Влад, О.В. Хрущ // Конституційне право. – 2019. – № 2. – С. 130-135.
10. Власов П.О. Насильство в сім'ї та соціальна робота із сім'ями, в яких чиниться насильство: Інформаційно-практичний посіб. / П.О. Власов. – Д.: Дніпропетровська міська громадська організація «Жіночий інформаційно-координаційний центр», 2006. – 78 с.
11. Гогвуд Б. Аналіз політики для реального світу / Б. Гогвуд, Л. Ган; пер. з англ. А.Ю. Олійник. – К.: Основи, 2004. – 396 с.
12. Голіна В.В. Громадськість у запобіганні і протидії злочинності: вітчизняний та міжнародний досвід: Монографія / В.В. Голіна, М.Г. Колодяжний, С.С. Шрамко; за заг. ред. В.В. Голіни, М.Г. Колодяжного. – Х.: Право, 2017. – 284 с.
13. Голіна В.В. Запобігання злочинності в Україні: Навч. посіб. / В.В. Голіна, М.Ю. Валуйська; Національна юридична Академія України ім. Ярослава Мудрого. – Х., 2007. – 128 с.
14. Горбова Г.К. Адміністративно-правове регулювання протидії насильству в сім'ї: Навч. посіб. / Г.К. Горбова, В.А. Галунько. – К.: Інститут публічного права, 2016. – 226 с.
15. Государственная политика и управление: Учебник: В 2-х ч. – Ч. 1. / Под ред. Л.В. Сморгунова. – М.: Российская политическая энциклопедия (РОССПЭН), 2006. – 384 с.
16. Гурковська К.А. Суб'єкти, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству в Україні / К.А.

Гурковська // Юридичний науковий електронний журнал. – 2020. – № 3. – С. 214-216.

17. Державна політика: аналіз та механізм її впровадження в Україні: Навч. посіб. / О.І. Валевський, В.А. Ребкало, М.М. Логунова та ін.; заг. ред. В.А. Ребкала, В.В. Тертички. – К.: Вид-во УАДУ, 2000. – 232 с.

18. Довгунь К.В. Поняття та характеристика суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству / К.В. Довгунь // Право та державне управління. – 2020. – № 4. – С. 64-70.

19. Дослідження «Економічна вартість насильства щодо жінок в Україні» (UNFPA, Представництво Фонду ООН у галузі народонаселення в Україні, ГО «Український центр соціальних реформ») 2016–2017 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.unfpa.org.ua/files/articles/7/45/>.

20. Енциклопедія політичної думки / За ред. Девіда Міллера; пер. з англ. – К.: Дух і літера, 2000 – 472 с.

21. Житловий кодекс Української РСР: Закон України від 30 червня 1983 р. № 5464-X // Відомості Верховної Ради Української РСР. – 1983. – № 28. – Ст. 573.

22. Забеліна Т.А. Жінка і насильство / Т.А. Забеліна. – М.: ЕКСМО – Прес, 1995. – 105 с.

23. Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text.

24. Запобігання та протидія домашньому насильству: Інформаційні матеріали для фахівців, які працюють з дітьми та молоддю в громадах. – К.: Держ. ін-т сімейної та молодіжної політики, 2018. – 32 с.

25. Клецина І.С. Гендерна соціалізація: Навч. посіб. / І.С. Клецина. – СПб.: Пітер, 1998. – 423 с.

26. Коваль Л.Г. Соціальна педагогіка. Соціальна робота: Навч. посіб. / Л.Г. Коваль, І.Д. Зверєва, С.Р. Хлебик. – К., 1997. – 392 с.

27. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 7 грудня 1984 р. № 8073-X // Відомості Верховної Ради Української РСР. – 1984. – № 51. – Ст. 1122.

28. Козырев Г.И. Проблема насилия в теории, массовом сознании и реальной жизни / Г.И. Козырев // Вестник МГУ. – 2000. – № 6. – С. 85-87.

29. Колодяжний М.Г. Стратегія зменшення можливостей учинення злочинів: зарубіжні реалії, перспективи запровадження в Україні: Монографія / М.Г. Колодяжний. – Х.: Право, 2018. – 228 с.

30. Колодяжний М.Г. Сучасний зарубіжний досвід громадського впливу на злочинність: Монографія / М.Г. Колодяжний; за ред. В.В. Голіни. – Х.: Право, 2017. – 252 с.

31. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text.

32. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами 11 травня 2011 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ips.ligazakon.net/document/mu11251>.

33. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254/96 // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.

34. Кримінальний кодекс України: Закон України від 5 квітня 2001 р. № 2341-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25-26. – Ст. 131.

35. Левківський Б.К. Загальні проблеми юрисдикційного захисту осіб, постраждалих від насильства в сім'ї (домашнього насильства) / Б.К. Левківський // Часопис Київського університету права. – 2012. – № 2. – С. 171-173.

36. Левченко К.Б. Жорстоке поводження з дітьми: визначення понять / К.Б. Левченко, І.М. Трубавіна, В.О. Тюріна [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://vozda.ucoz.com/gukovepsih/>.

37. Легенька М.В. Суб'єкти адміністративно-правового реагування на вчинення домашнього насильства та їх повноваження / М.В. Легенька // Підприємництво, господарство і право. – 2019. – № 3. – С. 153-159.
38. Лисюк Ю.В. Протидія насильству в сім'ї / Ю.В. Лисюк. – Одеса, 2007. – 162 с.
39. Методичні рекомендації щодо запобігання та протидії насильству: додаток до листа Міністерства освіти і науки України від 18 травня 2018 р. № 1/11-5480 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v5480729-18>.
40. Мірошніченко А.В. Насильство в сім'ї / А.В. Мірошніченко // Правова освіта. – 2010. – 17 грудня [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pravovaosvita.ucoz.ua/publ/nasilstvo_v_sim_39_ji/1-1-0-13.
41. На Житомирщині поліцейські з початку року передали до суду обвинувачення проти трьох домашніх тиранів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.npu.gov.ua/news/preventivna-robota-na-zhitomirshhini-policejski-z-pochatku-roku-peredali-do-sudu-obvinuvachennya-proti-trokh-domashnix-tiraniv/>.
42. Навроцький В.О. Тлумачний словник (Особливої частини кримінального законодавства України) / В.О. Навроцький, З.А. Тростюк. – Львів, 1997. – 127 с.
43. Насилие и его влияние на здоровье. Доклад о ситуации в мире / Под ред. Этьенна Г. Круга и др. – М: Издательство «Весь Мир», 2003. – 376 с.
44. Насильство в сім'ї та діяльність органів внутрішніх справ щодо його подолання: Мавч.-метод. посіб. для курсантів вищих навчальних закладів МВС України / уклад.: А. В. Запорожцев, А.В. Лабунь, Д.Г. Заброта та ін. – К., 2012. – 246 с.
45. Насильство вдома і що з цим робити [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ukraine.unfra.org/uk/GBV>.
46. Науково-практичний коментар Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» / кол. авт.; за заг. ред. К.Б. Левченко,

К.В. Павліченко, В.В. Чернея. – К.: МВС України; Нац. акад. внутр. справ, 2020. – 396 с.

47. Новели законодавства про запобігання та протидію домашньому насильству: матеріали міжнародного круглого столу (27 вересня 2019 року). – К.: Національна академія прокуратури України, 2019. – 184 с.

48. Омелянчик С.В. Адміністративно-деліктологічна характеристика особи адміністративного правопорушника, що посягає на громадський порядок і громадську безпеку: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / С.В. Омелянчик. – Київ, 2010. – 20 с.

49. Пал Л.А. Аналіз державної політики / Л.А. Пал; пер. з англ. І.М. Дзюби. – К.: Основи, 1999. – 422 с.

50. Петренко І.В. Сутність державної політики та державних цільових програм [Електронний ресурс] / І.В. Петренко // Віче. – 2011. – № 10. – Режим доступу: <http://www.viche.info/journal/2566/>.

51. Пірен М.І. Публічна політична діяльність: Навч. посіб. / М.І. Пірен. – К.: НАДУ, 2009. – 288 с.

52. Політологія: Навчально-методичний комплекс / Ф.М. Кирилюк, А.Є., Конверський В.Ф. Білик. – К.: Київський нац. ун-т ім. Т. Шевченка, 2004. – 697 с.

53. Порядок взяття на профілактичний облік, проведення профілактичної роботи та зняття з профілактичного обліку кривдника уповноваженим підрозділом органу Національної поліції України: Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 25 лютого 2019 р. № 124 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0270-19#Text>.

54. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами: Закон України від 6 грудня 2017 р. № 2227-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2018. – № 5. – Ст. 34.

55. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 7 грудня 2017 р. № VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2018. – № 5. – Ст. 35.

56. Про затвердження Інструкції щодо порядку взаємодії структурних підрозділів, відповідальних за реалізацію державної політики щодо попередження насильства в сім'ї, служб у справах дітей, центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді та відповідних підрозділів органів внутрішніх справ з питань здійснення заходів з попередження насильства в сім'ї: Наказ Міністерства соціальної політики України та Міністерства внутрішніх справ України від 7 вересня 2009 р. № 3131/386 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0917-09#Text>.

57. Про затвердження Положення про Міністерство соціальної політики України: Постанова Кабінету Міністрів України від 17 червня 2015 р. № 423 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/423-2015-%D0%BF#Text>.

58. Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі: Постанова Кабінету Міністрів України від 22 серпня 2018 р. № 658 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/658-2018-%D0%BF#Text>.

59. Про затвердження Типового положення про мобільну бригаду соціально-психологічної допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі: Постанова Кабінету Міністрів України від 22 серпня 2018 р. № 654 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/654-2018-%D0%BF#Text>.

60. Про затвердження Типового положення про притулок для осіб, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі: Постанова Кабінету Міністрів України від 22 серпня 2018 р. № 655

[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/655-2018-%D0%BF#Text>.

61. Про захист персональних даних: Закон України від 1 червня 2010 р. № 2297-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2010. – № 34. – Ст. 481.

62. Про інформацію: Закон України від 2 жовтня 1992 р. № 2657-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 48. – Ст. 650.

63. Про Національну поліцію: Закон України від 2 липня 2015 р. № 580-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 40-41. – Ст. 379.

64. Про охорону дитинства: Закон України від 26 квітня 2001 р. № 2402-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 30. – Ст. 142.

65. Про попередження насильства в сім'ї: Закон України від 15 листопада 2001 р. № 2789 // Відомості Верховної Ради України. – 2009. – № 13. – Ст. 153 (втратив чинність 7 січня 2018 р.).

66. Про ратифікацію Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами: Закон України від 20 червня 2022 р. № 2319-IX [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2319-20#Text>.

67. Про схвалення Концепції Державної соціальної програми запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі на період до 2025 року: Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 10 жовтня 2018 р. № 728-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/728-2018-%D1%80#Text>.

68. Рішення Європейського суду у справі «S. та Марпер проти Сполученого королівства» від 4 грудня 2008 р. № 30562/04 та № 30566/04 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://rm.coe.int/168059920d>.

69. Рішення Європейського суду у справі «Вінтман проти України» від 23 жовтня 2014 р. № 28403/05 пп. 84-104 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_a45.

70. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Жашківської районної ради Черкаської області

щодо офіційного тлумачення положень частин першої, другої статті 32, частин другої, третьої статті 34 Конституції України від 20 січня 2012 року № 2-рп/2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v002p710-12>.

71. Романов В.Є. Державна політика: аналіз та механізми її впровадження / В.Є. Романов, О.М. Рудік, Т.М. Брус. – Дніпропетровськ: ДРІДУ НАДУ, 2003. – 72 с.

72. Сімейний кодекс України: Закон України від 10 січня 2002 р. № 2947-III // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 21-22. – Ст. 135.

73. Токарчук Р.Е. Насилие как составообразующий признак хищений: вопросы уголовной ответственности: дисс. канд. юрид. наук. – 12.00.08 / Р.Е. Токарчук. – Омский гос. ун-т. – Омск, 2008. – 178 с.

74. Хомич Т.М. Фізичне насильство як одна із форм вчинення насильства в сім'ї / Т.М. Хомич // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2010. – № 2 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lj.oa.edu.ua/articles/2010/n2/10ktnmvs.pdf>.

75. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40. – Ст. 356.

76. Циганчук Т.В. Причини та наслідки насильства над жінкою в сім'ї / Т.В. Циганчук, Д.Д. Лях // Практична психологія та соціальна робота. – 2014. – № 3. – С. 60-71.

77. Юрій М.Ф. Політологія: Навч. посіб. / М.Ф. Юрій. – К.: Дакор, КНТ, 2006. – 416 с.

78. Юрків Я.І. Насильство дітей у сім'ї як соціально-педагогічна проблема [Електронний ресурс] / Я.І. Юрків // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2013. – Вип. 28. – С. 185-189.

Додаток А

Прояви різних форм домашнього насильства

Фізичне насильство	Психологічне насильство
<ul style="list-style-type: none"> - штовхання, хапання, ляпаси; - побиття, стусани, укуси; - мордування та катування; - опіки; - кидання предметів у бік жертви; - загроза будь-якою зброєю; - примус до алкоголю, вживання психоактивних речовин або будь-чого, що зашкодить здоров'ю; - відмова в наданні необхідної допомоги у разі хвороби або вагітності; - насильницьке утримання в приміщенні; 	<ul style="list-style-type: none"> - образи, крик, приниження; - плітки, критика без підстав та у неприйнятній формі; - заборона носити певний одяг, фарбуватися; - заборона бачитись, спілкуватися з друзями, близькими; - присоромлення, культивування комплексу меншовартості; - спонукання до провини, невпевненості, страху; - шантаж/погрози; - переслідування; - ізоляція;
Сексуальне насильство	Економічне насильство
<ul style="list-style-type: none"> - зґвалтування, в тому числі «зґвалтування у шлюбі»; - примус до небажаних статевих контактів; - сексуальні домагання; 	<ul style="list-style-type: none"> - умисне позбавлення члена сім'ї житла, їжі, одягу, іншого майна або коштів, на які він має передбачене законом право; - пошкодження, псування особистого

<ul style="list-style-type: none"> - дії сексуального характеру по відношенню до дитини: розбещення дітей, втягування дитини у зайняття дитячою проституцією або дитячою порнографією тощо; 	<p>майна;</p> <ul style="list-style-type: none"> - проникнення у житло; - обмеження/позбавлення доступу до сімейного бюджету: повна звітність за витрачені гроші («все до копійки»), відбирання всіх зароблених грошей; - економічна експлуатація/рабство; - заборона навчатись; - заборона працювати; - примушування до жебрацтва, тощо.
--	---

Додаток Б

Ознаки різних форм домашнього насильства

Фізичне насильство	Психологічне насильство
<ul style="list-style-type: none"> - синець або поріз, якому немає пояснень; - поламани кістки; - травматична втрата зубів; - відбитки предметів на тілі; - зализина; - сліди від укусів людиною; - незвичні опіки (цигаркою або гарячим посудом); - боязнь дорослих, особливо батьків; - агресія; - страх фізичного контакту, такого як рукостискання, обійми, будь-якого дотику; 	<ul style="list-style-type: none"> - відставання у порівнянні з однолітками у фізичному та соціальному розвитку; - замкнутість; - тривожність; - уникання однолітків, бажання спілкуватися та гратися зі значно молодшими дітьми; - швидка стомлюваність, знижена спроможність до концентрації уваги; - порушення сну, прийому їжі; - систематичне повторювання дій, зокрема, розкачування, смоктання пальців, кусання тощо; - відсутність зосередження та уваги; - страх перед фізичним контактом; - занижена самооцінка; - відсутність інтересу або емоцій; - депресія або віддаленість; - насильство по відношенню до

	<p>слабших: тварин чи інших живих істот;</p> <ul style="list-style-type: none"> - вживання алкоголю, наркотиків та інших наркотичних речовин; - агресивність, напади люті, схильність до руйнації, нищення та насильства;
Сексуальне насильство	Економічне насильство
<ul style="list-style-type: none"> - уникнення контактів із ровесниками; - знання певного термінології і жаргону; - надмірна зацікавленість чи обізнаність у сексуальній темі та предметах, що з нею пов'язані; - надмірний прояв уваги до всього, що пов'язане з сексуальною темою; - побоювання певної людини чи члена сім'ї; - надмірна піддатливість; - агресія; - біль при сечовипусканні, ускладнення при ходьбі чи сидінні, нетримання сечі;, анальний чи вагінальний свербіж, висипи, кровотечі тощо; 	<ul style="list-style-type: none"> - брудний та пошкоджений одяг, невідповідний до сезону; - постійно голодує через нестачу їжі; - втомлений і хворий вигляд; - недотримання гігієнічних норм; - медичні проблеми, які не піддаються лікуванню; - ховання або крадіжка їжі; - відсутність або низький рівень соціальних навичок; - невідповідність розумових здібностей віковим нормам; - відсутність іграшок, книжок, розваг тощо; - жебрацтво, втікання з дому.

Додаток В

Скільки ми платимо за те, що хтось кривдить жінку?

\$208 млн. на рік

сукупні економічні втрати суспільства через насильство щодо жінок або річний бюджет міста Одеса (0,23% ВВП країни в 2015 р.)

Структура витрат, які несе українське суспільство

(млн. \$ на рік)

Додаток Г

Основні засади запобігання та протидії домашньому насильству

гарантування постраждалим особам безпеки та основоположних прав і свобод людини і громадянина

врахування непропорційного впливу домашнього насильства на жінок і чоловіків, дітей та дорослих

дотримання принципу забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків під час здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству

забезпечення нетерпимого ставлення до будь-яких проявів домашнього насильства

повага та неупереджене і небайдуже ставлення до постраждалих осіб з боку суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству

визнання суспільної небезпеки домашнього насильства

належна увага до кожного факту домашнього насильства під час здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству

забезпечення пріоритетності прав, законних інтересів та безпеки постраждалих осіб під час здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству

конфіденційність інформації про постраждалих осіб та осіб, які повідомили про вчинення домашнього насильства

Мережа спеціалізованих служб підтримки осіб, які постраждали від домашнього насильства

Кількість спеціалізованих служб підтримки осіб, постраждалих від домашнього насильства та насильства за ознакою статі станом на 01.10.2022						
Назва області	Притулки, цілодобове перебування (до 90 днів)	Кризові кімнати, цілодобове перебування (до 10 днів)	Денний центр соціально-психологічної допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства	Спеціалізована служба первинного соціально-психологічного консультування осіб, які	Мобільні бригади соціально-психологічної допомоги постраждалим особам, які постраждали від	* Інші заклади та установи, призначені виключно для постраждалих осіб, та
Вінницька	2	5	2	8	12	0
Волинська	2	2	2	3	35	1
Дніпропетровська	2	2	2	8	56	2
Донецька	0	1	2	1	2	0
Житомирська	2	1	3	3	41	1
Закарпатська	3	3	3	1	11	0
Запорізька	1	0	1	2	13	1
Івано-Франківська	2	0	1	0	5	0
Київська	4	0	1	0	13	0
Кіровоградська	0	0	0	3	18	3
Луганська	0	0	0	0	0	0
Львівська	4	3	2	0	7	1
Миколаївська	1	3	2	1	10	2
Одеська	4	1	4	2	70	0
Полтавська	2	4	5	5	37	0
Рівненська	2	1	1	7	9	0
Сумська	0	0	0	3	33	0
Тернопільська	0	1	0	4	21	3
Харківська	1	0	1	1	6	0
Херсонська	0	0	0	0	0	0
Хмельницька	2	6	2	6	48	1
Черкаська	2	2	1	1	11	0
Чернівецька	3	2	2	3	30	0
Чернігівська	0	0	0	4	26	0
м. Київ	3	2	1	2	2	0
Всього	42	39	38	68	516	15

Основні зміни, що закладені в Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (Стамбульська Конвенція)

<i>№</i>	<i>Положення</i>
1	Всі спеціалісти, які займаються жертвами або особами, що вчинили будь-які акти насильства, передбачені Стамбульською Конвенцією, повинні мати відповідну якісну підготовку
2	Насильством стосовно жінок та інших осіб, окрім відомого в національній практиці фізичного, психологічного, економічного та сексуального, визнаються такі дії: примусовий шлюб, примусові аборти і стерилізація, каліцтво жіночих геніталій, сексуальне домагання та переслідування
3	Правоохоронні органи повинні приймати заяву про вчинення насильства не тільки від жертви, а від будь-якої особи, якої стало відомо про вказані факти
4	Відповідальні правоохоронні органи повинні негайно та належним чином реагувати на всі форми насильства, шляхом надання належного та невідкладного захисту жертвам
5	Розслідування та судові провадження стосовно щодо насильства, передбаченого Конвенцією, повинні здійснюватися з урахуванням прав жертви насильства, швидко та ефективно, без необґрунтованих затримок
6	Прояви домашнього насильства стосовно дитини або стосовно іншої особи в присутності дитини, є підставою для обмеження батьківських прав
7	Міжнародний статус Конвенції передбачає наявність міжнародного контролю за дотриманням її положень

Алгоритм можливих дій, для осіб, які стали жертвами домашнього насильства

 одразу викликайте поліцію 102
 > Можете написати заяву безпосередньо у відділенні поліції чи письмову заяву надіслати поштою

ВАЖЛИВО!
 Якщо домашнє насильство вчинялося в присутності дитини, наполягайте, щоб поліція зафіксувала даний факт. Дитина, в присутності якої вчинялося домашнє насильство, відразу стає постраждалою.

 Зателефонуйте за номером 15-47
 > цілодобова та безкоштовна "гаряча лінія" з протидії торгівлі людьми, запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі та насильству стосовно дітей

Є МОЖЛИВІСТЬ НАДІСЛАТИ ПОВІДОМЛЕННЯ ЧЕРЕЗ ВЕБ-САЙТ 15-47

 Зателефонуйте на "гарячу лінію" 0 800 500 335 або 116 123
 > "гаряча лінія" з попередження домашнього насильства, торгівлі людьми та гендерної дискримінації

 Зателефонуйте до Єдиного контакт-центру 0 800 213 103
 > Єдиний контакт-центр системи безоплатної правової допомоги

ЯКЩО НАСИЛЬСТВО СПРЯМОВАНЕ НА ДІТЕЙ АБО ВОНИ Є СВИДКАМИ
 домашнього насильства, необхідно звернутися з письмовою заявою до служби у справах дітей

 Зателефонувати на національну дитячу "гарячу лінію" 0 800 500 225 або 116 111

 Також, ви можете зателефонувати
 до місцевої територіальної громади, державної адміністрації, де фахівці зможуть проконсультувати та повідомити, куди звернутися за допомогою, нададуть інформацію про наявність спеціалізованих служб підтримки осіб, які постраждали від домашнього насильства та / або насильства за ознакою статі у районі та області